

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Hana Luxová

*Výchovná opatření ukládaná mladistvým v rámci trestního
řízení v Olomouckém kraji v roce 2011 a 2012*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Alena Hlochová

2013

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.“

V Uhelné dne.....

.....

Hana Luxová

Poděkování

Děkuji Mgr. Aleně Hlochové za odborné vedení práce, cenné rady, připomínky a velkou trpělivost.

Obsah

Úvod.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1. Účel zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.....	9
1.1 Vymezení některých základních pojmů.....	10
1.2 Výchovní opatření uložená dětem a mladistvým dle jiných zákonů a právních předpisů.....	12
1.2.1 Výchovní opatření dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.....	12
1.2.2 Výchovní opatření dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.....	13
2. Orgány činné v trestním řízení.....	14
2.1 Policejní orgány	14
2.2 Státní zastupitelství	15
2.3 Soudy, řízení před soudem pro mládež.....	16
2.4 Participující orgány	16
2.4.1 Probační a mediační služba.....	17
2.4.2 Orgán sociálně právní ochrany dětí.....	18
3. Druhy ukládaných opatření, jejich význam a smysl.....	21
3.1 Výchovní opatření	21
3.2 Ochranná opatření	22
3.3 Trestní opatření	22
4. Výchovní opatření.....	24
4.1 Dohled probačního úředníka.....	25
4.2 Probační program.....	28
4.3 Výchovní povinnosti	30
4.4 Výchovní omezení.....	33
4.5 Napomenutí s výstrahou	34
4.6 Změna a zrušení výchovných opatření.....	35
II. EMPIRICKÁ ČÁST.....	36
5. Cíl výzkumu.....	36
6. Použité metody	36

7. Popis výzkumného souboru	37
8. Způsob zpracování dat	38
9. Výsledky	39
10. Diskuse.....	54
Závěr	57
Seznam zkratek	59
Seznam použité literatury	60
Seznam příloh	64

Anotace

Problematiku trestné činnosti mladistvých upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který je účinný od 1.1.2004. V oblasti řízení se proti mladistvým uplatňuje mnoho zásad a je zapotřebí přistupovat k nim se zřetelem na výchovný účel trestu. Dává mladistvým pachatelům trestné činnosti dostatek šancí na nápravu svého konkrétního jednání i na nápravu svého dosavadního způsobu života především proto, že vychází z principu restorativní justice a klade hlavní důraz na výběr vhodného opatření. Zákon umožňuje využívání celé řady nových institutů řešení prostřednictvím výchovných, ochranných a trestních opatření.

V hlavní části teoretické práce, ale i v praktické části, se věnuji ukládaným výchovným opatřením, která jsou svojí povahou orientována na pozitivní ovlivňování chování mladistvých a rovněž na dosažení nápravy v jejich širším sociálním prostředí a vytvoření předpokladů pro jejich příznivý vývoj. Na řešení trestné činnosti mladistvých se podílí orgány činné v trestním řízení – policejní orgány, státní zástupci, soudy pro mládež a další spolupracující orgány, především probační a mediační služba a orgány sociálně-právní ochrany dětí, včetně kurátora pro děti a mládež. Pečlivě se hledají individuální opatření k odstranění příčin trestné činnosti, která jsou přizpůsobená situaci mladistvých, o kterých je rozhodováno.

Klíčová slova:

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, trestná činnost, trestní řízení, mladistvý, výchovná opatření, ochranná opatření, trestní opatření, policejní orgány, soudy pro mládež, státní zástupci, probační a mediační služba, orgán sociálně-právní ochrany dětí, kurátor pro děti a mládež.

Annotation

The issues of criminal activity of young people are regulated by the Act no. 218/2003 Coll. on Liability of Young People for Illegal Acts and on Justice in Matters of Young People, which has been effective since 1 January 2004. There are many principles applied against the young people within the proceeding and they must be approached in consideration of educational purpose of the penalty. It provides many chances for young offenders to remedy their specific actions as well as to remedy their existing way of life, especially because it comes from the principle of restorative justice and places the main emphasis on selection of a suitable measure. The law provides a possibility to use many new institutes of solutions via educational, protective and punitive measures.

In the main part of the theoretical as well as practical section of the thesis I address imposed educational measures, which are by their nature focused on positive influence of behaviour of young people as well as on achieving a remedy in their wider social environment and creating preconditions for their positive development. Bodies responsible for penal proceedings – police, public prosecutors, courts for young people and other cooperating bodies, especially probation and mediatory services and bodies for social and legal protection of children, including a legal custodian for children and young people contribute in dealing with the criminal activities of young people. Individual measures are carefully sought to remove causes of criminal activities. Those measures are adapted to situation of the young people, about whom the decisions are taken.

Keywords:

Act on Justice in Matters of Young People, criminal activity, criminal proceedings, young person, educational measures, protective measures, punitive measures, police, courts for young people, public prosecutors, probation and mediatory service, body for social-legal protection of children, legal custodian for children and young people.

Úvod

Cílem mé bakalářské práce Výchovní opatření ukládaná mladistvým v rámci trestního řízení v Olomouckém kraji v roce 2011 a 2012 bude představit zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže v kontextu četnosti ukládání výchovných opatření mladistvým pachatelům trestné činnosti v rámci trestního řízení v Olomouckém kraji v roce 2011 a 2012 a posoudit využití nástrojů, který zákon přináší.

Jak uvádí Šámal a kol. (2004, s. 13), filosofickým východiskem zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže je trestní právo pro mladistvé orientováno na základě konceptu restorativní justice (obnovující spravedlnosti) do budoucna a jeho těžiště proto logicky spočívá v přijímání takových opatření, prostřednictvím kterých lze předejít recidivě.

V této práci se zaměřím především na mladistvé pachatele trestné činnosti ve věku od 15ti do 18ti let, a na podrobný rozbor jednotlivých výchovných opatření v návaznosti na empirickou část, kde uvedu rozbor četnosti ukládání těchto opatření a posouzení využití nástrojů, které zákon přináší.

Svou bakalářskou práci jsem rozdělila na dvě části – na teoretickou a empirickou. Empirické části práce bude předcházet část teoretická, v níž budou jednotlivé kapitoly zaměřeny na pojmy související s prezentovaným tématem.

Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole představím účel zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, objasním některé základní pojmy, se kterými budu ve své práci operovat a zmíním ve stručnosti i další výchovná opatření, která je možno uložit dětem a mladistvým dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. V následující kapitole popíši činnosti orgánů činných v trestním řízení (Policie ČR, státní zastupitelství a soudy pro mládež), které budou doplněny o participující orgány. Jedná se zejména o činnost probační a mediační služby

a orgánu sociálně-právní ochrany dětí (kurátora pro děti a mládež). Ve třetí kapitole uvedu přehled všech ukládaných opatření. Jde o opatření výchovná, ochranná a trestní. Poslední kapitola teoretické práce obsahuje podrobný nástin výchovných opatření, která, jak jsem již zmínila, patří mezi nejmírnější v systému sankcí ukládaných mladistvým a svojí povahou jsou nejlépe uzpůsobena dosáhnout výchovného účelu zákona. Na tuto oblast opatření pak navazuje a odkazuje i empirická část práce.

V empirické části, v páté kapitole, uvedu cíl výzkumu, kde se zaměřím na ukládání výchovných opatření. Pro zjištění cíle své práce využiji statistickou kvantitativní metodu, dotazník, který je určen pro kurátory pro děti a mládež, jehož formu představí šestá kapitola. V sedmé kapitole popíši výzkumný soubor, v osmé kapitole se zaměřím na způsob zpracování dat a v deváté kapitole interpretuji dosažené výsledky. Desátá kapitola bude obsahovat diskusi k danému tématu, která v souvislosti se zkoumaným cílem a vyhodnocením dat vyplynula.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Účel zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Od roku 2003 (s účinností od 1. ledna 2004) je v platnosti zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM), pro osoby mladší osmnácti let, které se dopustily trestného činu.

Zákon významně mění a doplňuje stávající českou právní úpravu sankcionování mládeže a řízení ve věcech mladistvých. Rovněž se zabývá i postihem delikventních projevů dětí. (Jelínek, Melicharová, 2004, s. 3) Přijetím tohoto zákona došlo v České republice k významné a přelomové změně v oblasti posuzování odpovědnosti mládeže za protiprávní činy. (Večerka a kol., 2009, s. 5)

U mladistvých je trestní odpovědnost a trestní řízení upraveno v některých zásadních směrech odlišným způsobem od obecné trestní odpovědnosti a trestního řízení. Je to nezbytné k naplnění výchovného poslání trestního řízení ve vztahu k mladistvým, kdy je nutno přihlížet k jejich specifickým vlastnostem a co nejvíce eliminovat jejich další možné narušování, které jim v tomto věku hrozí. (Šámal a kol., 2004, s. 12)

Večerka a kol. (2009, s. 5 – 6) uvádí, že zákon neusiluje o potrestání či izolaci mladého pachatele od společnosti, ale o zastavení jeho nastoupené delikventní dráhy, o vytvoření podmínek pro nápravu a odčinění spáchaných činů. Používají se především prostředky nesankční povahy a dává se mu možnost nápravy chybných činů, aby došlo k jeho sociální a osobnostní rehabilitaci.

Zákon obsahuje celou řadu moderních prvků zacházení s delikventní mládeží. Odstranil řadu nedostatků předchozí právní úpravy a rozšířil příliš úzkou škálu možných zákonných opatření a zdůraznil zásadu pomocné trestní represe a lepší individualizaci opatření. (Večerka a kol., 2011, s. 169) Byl přijat jako reakce na danou situaci a důvodem byla rovněž snaha upravit zvlášť problematiku mladistvých oproti jiným

pachatelům. Zákon se vztahuje jak na mladistvé pachatele, tak na děti mladší 15ti let, pokud se dopustily činu jinak trestného. (Prokeš, 2005, s. 65)

Rozum a kol. (2011, s. 5) k tomu ve své práci dodává, že cílem zákona je dosažení pozitivních výsledků v oblasti delikvence mládeže a hlavní důraz je kladen na výběr vhodného opatření.

1.1 Vymezení některých základních pojmů

ZSM rozlišuje mezi mladistvými (osoby které dosáhly věku 15ti let, ale ještě nedovršily 18 rok věku) a dětmi mladšími 15ti let. Vztahuje se tak na dvě věkové skupiny mládeže.

- na děti mladší 15ti let
- mladistvé

Mladistvý je dle ZSM, § 2 osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok věku a nepřekročila osmnáctý rok svého věku. Za mladistvého je možno považovat pachatele až dnem, který následuje po dni, kdy pachatel dovršil patnáctý rok věku. Pokud se osoba, která se dopustila činu naplňující znaky některého trestného činu v den svých patnáctých narozenin, nepovažuje se pro nedostatek věku trestně odpovědná. Za mladistvého se považuje ještě pachatel, který páchal provinění v den svých osmnáctých narozenin. Určení věkové hranice však nepostačuje k tomu, aby byla vymezena trestní odpovědnost. Nutným předpokladem je současně dosažení rozumové a mravní vyspělosti mladistvého, které odpovídá věkové kategorii jeho vrstevníků, aby bylo možno v době spáchání činu rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost a mohl ovládat své jednání. (Šámal a kol., 2004, s. 10)

Dítě mladší patnácti let je osoba, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku. Takovým dítětem je i osoba v den svých patnáctých narozenin. Patnáctý rok je dovršen až uplynutím dvacáté čtvrté hodiny toho dne. Z hlediska trestního práva není trestně odpovědná, nemohou být vůči ní vyvozeny sankce na stejném základě jako u mladistvých. (Šámal a kol., 2004, s. 10)

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí vymezuje v souladu s Úmluvou o právech dítěte pojem **dítě**, kterým se rozumí nezletilá osoba a dosažení nezletilosti se řídí občanským zákoníkem. Podle čl. 1. Úmluvy o právech dítěte se za dítě považuje každá lidská bytost mladší 18ti let, pokud není dle právního řádu zletilosti dosaženo dříve.

ZSM v § 5 dále uvádí pojem **mládež** a zahrnuje dvě skupiny. Děti mladší 15ti let a mladistvý. Je to dítě, které nepřekročilo osmnáctý rok věku, protože do té doby není jeho tělesný a duševní vývoj ukončen a není schopno zralé úvahy, které je podmíněné dostatečnou inteligencí a životní zkušeností.

ZSM, § 2 rozlišuje tři druhy **protiprávních činů: provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný** z důvodu, zda se takového činu (podle trestního zákona) dopustil mladistvý, dospělý (včetně pachatele ve věku blízkému věku mladistvých) nebo dítě mladší 15ti let.

- **Provinění** – jde o trestný čin, který spáchal mladistvý a je-li jeho stupeň nebezpečnosti pro společnost vyšší než malý. Jedná se o jiné terminologické označení pro trestný čin. Jednotlivé trestné činy, které jsou u mladistvých definovány, jako provinění jsou i nadále stanoveny v trestních zákonech. Čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, není provinění, pokud je spáchán mladistvým a stupeň jeho společenské nebezpečnosti je malý.
- **Trestný čin** – vymezuje trestní zákon, jedná se o čin nebezpečný pro společnost se znaky skutkové podstaty trestného činu.
- **Čin jinak trestný** – je čin, který je ve smyslu trestně právních předpisů beztrestný, ale za jiných okolností by byl trestným činem. Je to čin nezletilého pachatele, který má nedostatečný věk, může být nepřičetný nebo relativně přičetný v důsledku nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti.

1.2 Výchovná opatření uložená dětem a mladistvým dle jiných zákonů a právních předpisů

Šámal uvádí ve svém příspěvku v odborném časopisu Právní rozhledy (2004, s. 47 - 48), že: „*dítě, které v době spáchání činu nedovršilo patnáctý rok svého věku*“ není dle ZSM trestně odpovědné. Lze však použít opatření potřebná k jeho nápravě, výchově i ochraně z důvodu, že i takové činy vyžadují vhodnou reakci. Tato opatření ukládá soud pro mládež, ne však v trestním, ale v občanském soudním řízení buď podle ZSM, nebo zákona o rodině v návaznosti na zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Taková opatření ukládaná soudem mohou být i dostatečně razantní, aby bylo zajištěno náležité ovlivnění dalšího chování dítěte mladšího patnácti let. Mladistvý je již však dle ZSM trestně odpovědný.

1.2.1 Výchovná opatření dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Od 1.1.2013 je v účinnosti novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a dle § 13 tohoto zákona může obecní úřad s rozšířenou působností rozhodnout o uložení výchovných opatření, vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte a kdy se ve výchově dítěte vyskytují nedostatky.

- a) **napomenutí** - může být uloženo dítěti, rodičům, nebo osobám odpovědným za jeho výchovu a rovněž osobám, které řádnou výchovu narušují. Je to nejmírnější forma výchovného opatření a používá se v případech, kdy se jeví jako vhodná a dá se předpokládat, že bude účinná.
- b) **stanovení dohledu** - je pravidelné sledování podmínek, ve kterých mladistvý žije. Důvody pro stanovení dohledu nad mladistvým mohou být jak v chování rodičů nebo osob odpovědných za chování mladistvých, rovněž tak v chování mladistvých (záškoláctví, toulání, drobná kriminalita, sprejerství, návykové látky).
- c) **uložení omezení** - je na rozdíl od napomenutí a dohledu výchovné opatření, jehož účelem je zabránit působení škodlivých vlivů, které nezletilého ohrožují nebo jeho výchovu narušují. Jde především o zákaz navštěvovat restaurace, bary, diskotéky, kluby, herny, které nemají příznivý vliv na dítě. (Novotná, Burdová, 2007, s. 47)

d) **povinnost využít odbornou poradenskou pomoc** - je posledním výchovným opatřením dle zákona č. 359/1999 Sb., dětí které bylo přijato s účinností nového zákona od 1.1.2013. Tato povinnost může být uložena dítěti, rodičům, nebo jiným osobám odpovědným za jeho výchovu a rovněž může být uložena povinnost účastnit se prvního setkání s mediátorem.

1.2.2 Výchovná opatření dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině

Výchovnými opatřeními se zákon č. 94/1963 Sb., o rodině zabývá v § 43, kdy může soud, neučiní-li to orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dětí učinit jedno z vymezených výchovných opatření, které mají různou povahu a sledují různé účely:

- a) poměrně mírným výchovným opatřením je **napomenutí**, které lze uložit nezletilému, jeho rodičům a osobám, které narušují jeho řádnou výchovu,
- b) poněkud přísnějším výchovným opatřením je stanovení **dohledu** nad nezletilým, který soud provádí za součinnosti školy, občanských sdružení v místě bydliště nebo na pracovišti a k tomuto výchovnému opatření přistupuje, když se již jedná o vážnější případy poruch ve výchově nezletilého,
- c) rovněž umožňuje, aby soud uložil nezletilému **omezení**, která zabrání nežádoucím vlivům na jeho výchovu, především návštěv podniků a zábav nezletilého, které jsou pro něj vzhledem k věku nevhodné, jako například herny, kluby, diskotéky.

Jestliže uložená výchovná opatření nevedla k nápravě, výchova dítěte je vážně narušena nebo ohrožena, nebo pokud nemohou rodiče ze závažných důvodů zabezpečit výchovu dítěte, může soud dle § 46 zákona o rodině nařídit u nezletilého dítěte ústavní výchovu, nebo svěřit dítě do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

2. Orgány činné v trestním řízení

V řízení proti mladistvým, kteří se dopouští trestné činnosti, dbát na to, aby vyšetřování, projednávání i rozhodování jejich trestních věcí bylo svěřováno osobám, které mají dostatek životních zkušeností a speciální průpravu v zacházení s mládeží, zejména v oborech kriminologie, vývojové psychologie, dětské psychiatrie, speciální pedagogiky a sociální práce. (Šámal a kol., 2004, s. 35 - 36, s. 405 - 407) Orgány činnými v trestním řízení jsou policejní orgány, státní zástupci a soud. (Trestní řád, § 12). Večerka (2009, s. 5) doplňuje, že ZSM ukládá orgánům činným v trestním řízení nelehkou úlohu spočívající v tom, aby při řešení trestné činnosti dětí a mladistvých pečlivě hledali taková opatření, která budou individuální, přizpůsobena situaci a potřebě dětí a mladistvých, o kterých je rozhodováno.

2.1 Policejní orgány

Policie ČR je dána zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii ČR. *„Její úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony“.* (Zákon o Policii ČR, § 2)

ZSM, § 2, ani zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, přesně neurčují, které orgány Policie České republiky (dále jen PČR) působí v rámci trestního řízení. Příslušnost orgánu policie je upravena příslušnými vnitrorezortními předpisy PČR a zákon o trestním řízení soudním, § 12 odst. 2 pokud se jedná o pojem policejního orgánu, odkazuje na zákon o PČR. (Šámal a kol., 2004, s. 15)

Přípravné řízení zahrnuje postup před zahájením trestního stíhání a vyšetřování. Úprava provádění úkonů v řízení ve věcech mladistvých vychází z výchovného účelu řízení tak, aby nedocházelo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen. V ZSM je v této souvislosti zdůrazněna odbornost orgánů činných v trestním řízení ve věcech mládeže s tím, že úkony přípravného řízení, kterých se účastní mladistvý, provádí zpravidla policejní orgán k tomu určený. Celé řízení je také charakterizováno spoluprací orgánů činných v řízení ve věcech mládeže s úředníky

probační a mediační služby, s OSPOD, s osobami realizujícími probační programy apod., vše s cílem výchovného působení na mladistvého. (Šubrt, 2008, s. 25 - 28)

2.2 Státní zastupitelství

„Státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení; vykonává i další úkoly, stanoví-li tak zákon.“ (Ústava České republiky, čl. 80) Postavení a působnost státního zastupitelství je stanovena zákonem č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

Postup státních zástupců v trestním řízení ve věcech protiprávních činů mladistvých podle ZSM upravuje Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. září 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže, ve kterém je uvedeno, že k doзору je místně příslušný státní zástupce státního zastupitelství, v jehož obvodu mladistvý bydlí, kde se zdržuje nebo pracuje. Rozhodl-li státní zástupce o uložení některého z výchovných opatření a pokud mladistvý výchovné opatření zcela nebo zčásti vykonal a účel výchovného opatření byl zčásti splněn, přihlédne státní zástupce k tomuto v rozhodnutí, kterým končí přípravné řízení a pokud byla podána obžaloba, přihlédne k této okolnosti v závěrečném návrhu v řízení před soudem. S uložení výchovného opatření musí dát mladistvý souhlas. Státní zástupce rovněž přihlédne ke stanovisku OSPOD - kurátorovi pro děti a mládež a Probační a mediační službě (dále jen PMS), které je vyjádřeno ve zprávě o poměrech. O uložení výchovného opatření rozhodne státní zástupce usnesením, ve kterém je přesně uvedeno, jaké výchovné opatření bylo uloženo, a které ze středisek PMS bude dohled vykonávat. Po právní moci usnesení, jímž byl uložen probační program, nařídí státní zástupce PMS výkon dohledu. Při uložení probačního programu spolupracuje státní zástupce s PMS.

Dále se v Pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně (2009) uvádí, že při uložení výchovných povinností a omezení pověří státní zástupce probačního úředníka PMS k provádění úkonů směřujících k tomu, aby mladistvý vedl ve zkušební době řádný život. Rovněž může požádat o součinnost při kontrole plnění výchovných povinností nebo omezení OSPOD - kurátora pro děti a mládež nebo zájmová sdružení občanů. Státní zástupce může v přípravném řízení napomenout mladistvého s výstrahou, nebo napomenutí přenechá jeho zákonnému zástupci, škole, nebo výchovnému zařízení.

Dle trestního řádu, § 174, vykonává v přípravném řízení státní zástupce dozor nad zachováním zákonnosti. Má oprávnění k tomu, aby dával závazné pokyny k vyšetřování trestných činů, vyžadoval od policejního orgánu spisové materiály a zprávy a prověřoval, zda policejní orgán včas zahajuje trestní stíhání a řádně v něm postupuje, zúčastnit se osobně provádění úkonů policejního orgánu a vracet věc policejnímu orgánu s konkrétními pokyny k doplnění, rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření policejního orgánu.

2.3 Soudy, řízení před soudem pro mládež

„Soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají soudy pro mládež.“ (ZSM, § 4)

ZSM, § 4 zavedl nový pojem trestního řízení, soud pro mládež, který je věcně příslušný k výkonu trestního soudnictví ve věcech mládeže a rovněž také k posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími 15ti let. Soud pro mládež je zvláštní senát nebo předseda takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního nebo Nejvyššího soudu. Nejedná se o zvláštní soustavu soudů, ale o jejich zvláštní specializaci. (Jelínek, Melicharová, 2004, § 4, s. 12)

Řízení před soudem pro mládež spočívá v projednávání a rozhodování protiprávních jednání, kterých se dopustili mladiství. V zájmu ochrany osoby mladistvého jsou taxativně vymezeny osoby, které se mohou účastnit hlavního řízení či veřejného zasedání. Samotné řízení před soudem pro mládež zahrnuje hlavní líčení, odvolací řízení a vykonávací řízení. (Šubrt, 2008, s. 25 - 28)

2.4 Participující orgány

Orgány činné v trestním řízení spolupracují s příslušnými OSPOD - kurátorem pro děti a mládež a s PMS. (Šámala a kol., 2004, s. 407) Večerka a kol. (2009, s. 13 – 14) uvádí, že činnosti obou institucí by se měly prolínat a vzájemně doplňovat v průběhu celého trestního řízení a jejich cílem je zesílení výchovného působení na mladistvé při zachování individuálního přístupu k nim.

Mezi další významné subjekty spolupráce rovněž patří dle Šámala a kol. (2004, s. 429 – 435) zájmová sdružení občanů, osoby realizující probační programy a jiné

subjekty působící ve společenském prostředí mladistvého. Tato spolupráce napomáhá k tomu, aby se posílilo výchovné působení řízení, vytvořily se podmínky pro individuální řešení jednotlivých věcí a vytvářelo se vhodné sociální zázemí mladistvých. Rovněž se předpokládá, že zájmová sdružení občanů, osoby realizující probační programy a jiné subjekty působící ve společenském prostředí se budou podílet na výkonu soudního rozhodnutí a upozorňovat soudy pro mládež a orgány sociálně-právní ochrany dětí na případné porušování ze strany mladistvých.

V této kapitole se zaměřuji na stěžejní orgány, PMS a OSPOD, jejichž činnost je specifická a úzce spjatá s mladistvými a dětmi. Spolupráce mezi těmito orgány je nutná zvláště pro předávání podkladů a informací.

2.4.1 Probační a mediační služba

PMS vznikla na základě zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a navázala na činnost probačních úředníků a mediátorů, kteří do této doby působili u jednotlivých soudů. Plní úkoly ke vztahu k soudům, včetně soudů pro mládež, státním zastupitelstvím a policejním orgánům. (Šámal a kol., 2004, s. 692)

Šámal a kol. (2004, s. 693 - 694) uvádí, že úředníci probační a mediační služby mají možnost aktivně vstupovat do celého procesu trestního řízení a jedním ze specifik je, že výkon rozhodnutí prolíná díky velice variabilním možnostem ukládání výchovných opatření všemi jeho stadii. Ve všech stádiích řízení se uplatňují **probační činnost a mediační činnost**.

Probace znamená organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným, nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, rovněž kontrolu uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, individuální pomoc obviněnému spočívající v tom, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám a došlo k obnově narušených vztahů. (Zákon o Probační a mediační službě, § 2) Matoušek, Kroftová (2003, s. 187) označují probaci jako „*povinnost pachatele podrobit se probačnímu příkazu a namísto trestu přijmout v určené době stanovená omezení, povinnosti nebo tzv. probační dohled*“.

Mediace znamená mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost k urovnání konfliktního stavu. K mediaci musí dát výslovný souhlas obviněný i poškozený. (Zákon o Probační a mediační službě, § 2)

Specifickou oblastí činnosti PMS je práce s mladistvými a dětmi. V práci s mládeží působí specialisté, kteří mají zvláštní průpravu a usilují zejména o co nejrychlejší vstup do případů. Zajišťují výkon výchovných a trestních opatření, především dohledu probačního úředníka a společensky prospěšné činnosti. Už v rámci přípravného řízení nabízí spolupráci mladistvým pachatelům, jejich rodinám a poškozeným. Snaží se o mimosoudní řešení situace (mediace), najít vhodné programy a výchovná opatření pro mladistvé. (PMS, 2013a)

Dle Večerky a kol. (2009, s. 14) vypracovává probační úředník zprávy pro soudní řízení a při jejich vypracování se zaměřuje především na provedení analýzy příčin trestné činnosti a potřeb mladistvého včetně zhodnocení možnosti pozitivních změn chování mladistvého a rizik sociálního selhání za účelem navržení nejvhodnějších opatření. Rovněž se zaměřuje na zjištění potřeb a zájmů poškozeného v souvislosti s odstraněním následků provinění, na zjištění motivace mladistvého podrobit se výchovným opatřením již v průběhu trestního řízení.

Na základě Metodického standardu PMS (2013b) pro práci s mladistvými nabízí specializovaný pracovník v přípravném řízení zprostředkování řešení konfliktu, pomoc při obnově narušených mezilidských vztahů, zprostředkovává uzavření dohody o náhradě škody, připravuje písemné materiály pro rozhodnutí státního zástupce a soudce pro mládež, vypracovává zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého. Pracuje s poškozenými, nabízí možnosti výkonu výchovného opatření.

2.4.2 Orgán sociálně právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochrana dětí má v České republice dle Novotné, Burdové (2007, s. 7) svoje poslání, je stvrzena mnoha zákony a mezinárodními dokumenty a vychází zejména z Listiny základních práv a svobod a Úmluvy o právech dítěte. Je začleněna do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí a je upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí.

Matoušek, Kroftová (2003, s. 154) uvádí, že správní činnost státu v oblasti sociální péče zajišťují sociální pracovníci městských úřadů a obcí s rozšířenou působností sociální kurátoři pro dospělé a kurátoři pro mládež. **Kurátora pro mládež** definuje Matoušek, Kroftová (2003, s. 154) jako pracovníka, který pracuje na sociálních odborech obecních úřadů a do jeho náplně patří „*pečovat o děti mladší 15 let, které se dopustily činu, jenž by byl u staršího člověka klasifikován jako trestný, o mladistvé ve věku 15-18 let, kteří se dopustili přestupku nebo trestného činu a bylo u nich zahájeno trestní stíhání, a konečně o děti a mladistvé, kteří mají opakované vážné poruchy chování.*“ (např. zneužívají návykové látky, absence ve škole).

V novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí s účinností od 1. 1. 2013 jsou stanovena již jasná pravidla pro výkon činnosti kurátora pro děti a mládež. Péče o děti uvedené v § 6, písm. c) a d), je zabezpečována obecním úřadem s rozšířenou působností prostřednictvím **sociální kurately** pro děti a mládež. Jedná se o provádění opatření, která směřují k odstranění, zmírnění nebo zamezení poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte. Výkonem sociální kurately je pověřen kurátor pro děti a mládež. Při výkonu sociální kurately se prokazuje zvláštním oprávněním, které musí obsahovat jméno a příjmení kurátora, titul, označení zaměstnavatele a vymezení činnosti, kterou může vykonávat.

Kurátor pro děti a mládež se zaměřuje především na:

- sociálně – patologické jevy u dětí a mládeže a jejich preventivní opatření, účast na přestupkovém a trestním řízení vedeném proti mladistvému a řízení o činech jinak trestných u dětí mladších 15 ti let,
- návštěvy dětí s nařízenou ústavní výchovou, s uloženou ochranou výchovou, ve vazbě, ve výkonu trestu a návštěvy rodičů těchto dětí, na pomoc dětem po propuštění ze zařízení i po dosažení zletilosti,
- spolupráci s PMS především při zjišťování poměrů mladistvého, s obcemi v samostatné i přenesené působnosti, s úřadem práce, poskytovateli sociálních služeb, se zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Kurátor pro děti a mládež vypracovává na žádost orgánů činných v trestním řízení zprávu o poměrech mladistvého, o jeho osobních rodinných a sociálních poměrech

a vyjadřuje se k aktuální životní situaci mladistvého. (ZSM, § 55 a § 56) Večerka a kol. (2009, s. 13) uvádí, že pokud je vypracováním zprávy současně pověřena PMS – probační pracovník, považuje se za vhodné, aby tyto orgány ve svých činnostech vzájemně spolupracovaly a navzájem se informovaly.

V ZSM, § 3 odst. 4. je uvedeno, že orgány činné v trestním řízení podle tohoto zákona spolupracují s OSPOD. Šámal a kol. (2004, s. 33) k tomu dodává, že: *„Spolupráce s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí je v řízení v trestních věcech mladistvých zdůrazněna v § 36 a 40, kde je podtržen i cíl této spolupráce spočívající v posílení výchovného působení řízení ve věcech mladistvých, ve vytvoření podmínek pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, tak, aby bylo včas reagováno na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností a také, aby tímto způsobem bylo trestné činnosti zamezováno a jí předcházeno.“*

3. Druhy ukládaných opatření, jejich význam a smysl

Mladistvému lze dle ZSM, § 10 uložit „*výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření*.“ Ščerba (2005, s. 133 – 134) uvádí, že tyto tři typy sankcí jsou poměrně komplexně provázány, ale odlišují se účelem, charakterem i podmínkami pro jejich aplikaci a mohou se ukládat na sobě nezávisle. Je možné zvolit a použít ten nevhodnější způsob trestněprávní reakce na spáchané provinění.

V ZSM se používá v terminologii namísto termínu „*trest*“, z jehož podstaty vyplývá prvek újmy a odplaty za minulý čin, označení „*opatření*“, které výstižněji specifikuje povahu společenské reakce na protiprávní čin (provinění) spáchaný mladistvými.

Uložená opatření mladistvým obsahují určité sankční prvky, ale s výjimkou uložení trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody je jejich smyslem působit na odstranění příčin stíhané trestné činnosti takovým způsobem, aby došlo k vybudování kvalitního sociálního zázemí mladistvých a vytvoření perspektivy jejich užitečného společenského uplatnění a rozvoje jejich schopností a dovedností. Nejde o reakci společnosti na stíhaný trestný čin, ale jde o zaměření na konkrétní osobní, rodinné a sociální poměry mladistvého. (Šámal a kol., 2004, s. 82)

V případech trestné činnosti mladistvých je nutnost zacházet s nimi specifickým způsobem a dle Šámala a kol. (2004, s. 84) je nutno přihlížet k jejich rozumové vyspělosti a k zvláštnostem spáchané trestné činnosti, nabídnout jim možnosti k dosažení pozitivních změn v osobních poměrech a vypořádat se s následky svého činu. Mladistvý potřebuje více vést, chránit a pomáhat než trestat, ale nemůže být opomíjen zájem na odčinění újmy způsobené stíhaným trestným činem a na předcházení recidivě trestné činnosti.

3.1 Výchovná opatření

Specifickým účelem výchovných opatření je podle Kovářové (2006, s. 1) usměrnění způsobu života mladistvého podporováním a zajišťováním jeho výchovy, ne však represí. Výchovná opatření jsou zaměřena na dosažení změn u mladistvého pachatele trestné činnosti a v jeho sociálním prostředí. Preventivní účinek výchovných opatření

může být mnohem častěji účinnější než u uložených trestních opatření. Výchovná opatření jsou dle ZSM, § 15:

- „ a) dohled probačního úředníka,*
- b) probační program,*
- c) výchovné povinnosti,*
- d) výchovná omezení,*
- e) napomenutí s výstrahou.“*

Těmto výchovným opatřením se budu věnovat podrobněji dále, a to i v návaznosti na empirickou část práce.

3.2 Ochranná opatření

Účelem uložení ochranných opatření je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před dalším pácháním provinění mladistvým. (Novotná, Burdová, 2007, s. 156) Ochranná opatření jsou dle ZSM, § 21 následující:

- „ a) ochranné léčení,*
- b) zabezpečovací detence,*
- c) zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty,*
- d) ochranná výchova.“*

3.3 Trestní opatření

Dle Ščerby (2005, s. 134) je trestní opatření nejpřísnější druh sankce, která je ukládána mladistvým pachatelům trestné činnosti, když se zejména upřednostňuje ukládání opatření výchovných.

Trestní opatření jsou dle Šámala a kol. (2004, s. 284 – 286) stanovená zákonem a vynutitelná státem a měla by nastoupit za splnění zákonem stanovených podmínek až v případě, že nepostačila pohrůzka jejich uložením ani uložení výchovného nebo ochranného opatření.

Pokud dojde ke splnění zákonných předpokladů, lze uložit každému trestně odpovědnému mladistvému pachateli jakýkoliv druh opatření a současně je rovněž

možné uložit i několik druhů opatření vedle sebe v určitých kombinacích. (Šámal a kol. 2004, s. 103) Trestní opatření jsou dle ZSM § 24 následující:

- „ a) obecně prospěšné práce,*
- b) peněžité opatření,*
- c) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,*
- d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,*
- e) zákaz činnosti,*
- f) vyhoštění,*
- g) domácí vězení,*
- h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- i) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),*
- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,*
- k) odnětí svobody nepodmíněné.“*

Novotná a Burdová (2007, s. 156) doplňují, že při ukládání opatření má převažovat výchovný prvek jak působit na mladistvého a opatření mají napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další příznivý vývoj mladistvého.

4. Výchovná opatření

Ve své práci se zaměřuji podrobněji na výchovná opatření ukládaná dle ZSM, § 15, která jsou prvním druhem opatření a patří mezi nejmírnější v systému sankcí ukládaných mladistvým.

Výchovná opatření představují reakci na stíhaný čin, a i když v sobě zahrnují sankční prvky, nejsou jejich dominantní složkou.

Primární je mladistvého vést, chránit a pomáhat než trestat. Důležitý je zájem na vytvoření podmínek pro zdravý sociální a duševní rozvoj mladistvého. (Šámal a kol., 2004, s. 190)

Prostřednictvím výchovných opatření lze neúčinněji reagovat na aktuální životní poměry mladistvého, na skutečnosti, které jsou charakteristické pro jeho osobu a na příčiny stíhané trestné činnosti. Žádné z těchto opatření není namířeno proti mladistvým, ale naopak opatření směřují k odstranění příčin stíhané trestné činnosti, vybudování kvalitního sociálního zázemí a k rozvoji jejich schopností a dovedností.

Účelem výchovných opatření je vytvoření takových podmínek, aby měl mladistvý vhodné společenské uplatnění, jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.

Smyslem je vytvoření podmínek pro další zdravý rozvoj mladistvých provinilců, reagující na jejich aktuální životní situaci a opatření zaměřená do budoucna.

Předností těchto výchovných opatření je, že nedojde k vytržení mladistvého ze společnosti, je mu umožněno podle potřeby docílit řešení jeho aktuálních problémů a eliminovat příčiny a podmínky páčání trestné činnosti. Výchovná opatření lze uložit ve všech trestních věcech, ve kterých je namístě určitým způsobem cíleně působit na trestně stíhaného mladistvého a usměrnit jeho život. Mohou se ukládat samostatně, nebo vhodným způsobem kombinovat s jiným opatřením, aby se dosáhlo co nejlepšího účinku jako reakci na jeho protiprávní činnost. (Šámal a kol., 2004, § 15, s. 190)

Výchovné opatření ukládá soud pro mládež, případně v přípravném řízení státní zástupce.

Večerka a kol. (2011) doplňuje, že se soudci a státní zástupci přiklání k tomu, aby se výchovná opatření ukládala prvopachatelům a netrestaným, méně narušeným mladistvým, kteří se dopustili méně závažných provinění. Je vždy nutno na ně pohlížet individuálně, přihlížet k jejich výchovnému prostředí a jakého typu trestné činnosti se dopustili. Rovněž je nutné posoudit, zda mladistvý doznal své pochybení, lítost a snahu následky svého jednání odčinit a zvážit situaci, kdy mladistvý vybočil z řádného života.

Výchovná opatření lze dle ZSM, § 15 uložit jen mladistvému, proti kterému se vede řízení a mladistvý musí dát souhlas s uložením výchovného opatření. Souhlas musí dát osobně a kdykoliv v průběhu řízení až do jeho pravomocného ukončení může svůj souhlas odvolat a tím výkon opatření končí. Odvolání adresuje soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci.

4.1 Dohled probačního úředníka

Pokud je mladistvému uložen dohled probačního úředníka, jedná se o pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrolu dodržování uložených opatření a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem. (ZSM, § 16)

Štern a kol. (2010, s. 37 - 38) uvádí, že PMS, tedy probační úředník, působí během celého trestního řízení. Připravuje a zajišťuje potřebné a dostatečné podmínky pro uložení alternativního trestu a opatření uložená soudem či státním zástupcem.

„Účelem dohledu probačního úředníka je:

- a) sledování a kontrola mladistvého, zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti,*
- b) odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.“ (ZSM, § 16, odst. 2)*

Probační dohled představuje dle Šámala a kol. (2004, s. 208) velice intenzivní zásah do životních poměrů mladistvého.

Smyslem probačního dohledu je pozitivní odborné vedení mladistvého spojené s potřebnou pomocí a jeho motivaci k vedení života tak, aby se v budoucnu v běžném životě choval řádně, upravil své životní poměry a odstranil příčiny své trestné činnosti.

Cílem probačního dohledu je, aby se mladistvý napříště zdržel trestné činnosti, měl snahu zlepšit si své sociální zázemí, aby v budoucnu vedl řádný život a vytvářel perspektivní společenské uplatnění.

Štern a kol. (2010, s. 203 - 206) ve Slovníčku vybraných pojmů popisují, že **dohled a probační plán dohledu** je pravidelný kontakt s probačním úředníkem, spolupráce na vytváření a následné realizaci probačního plánu dohledu. Plán dohledu stanovuje konkrétní krátkodobé a dlouhodobé kroky a úkoly, který mladistvý musí plnit, nebo je realizují společně. Účelem stanoveného dohledu je sledování a kontrola chování mladistvého, odborné vedení a pomoc, aby v budoucnosti vedl řádný život v souladu se zákonem a předešlo se dalšímu protiprávnímu jednání.

Mladistvý, kterému byl uložen dohled probačního úředníka, má stanovené určité **povinnosti**, které jsou vyjmenovány v § 16, odst. 3, ZSM.

- a) spolupracovat s probačním úředníkem na základě vytvořeného probačního plánu dohledu,
- b) dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve stanovených lhůtách,
- c) poskytnout mu informace o prostředí kde žije, o svém zaměstnání, o dodržování uložených výchovných opatření a o jiných důležitých okolnostech týkajících se dohledu,
- d) umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se mladistvý zdržuje a žije.

Sotolář (2005, s. 9) upřesňuje, že by prakticky mělo jít o co nejširší škálu průběžně na sebe navazujících činností, od zkoumání osobnosti mladistvého, jeho rodinných vazeb, jeho sociálního prostředí, shromažďování informací týkající se trestné činnosti, až po řešení konkrétních problémů mladistvého.

Povinnosti jsou vymezeny tak, aby byl naplněn účel probačního dohledu takovým způsobem, aby mohl probační úředník řádně vykonávat svoji kontrolní funkci. Základní podmínkou je povinnost mladistvého dostavovat se v předem určených termínech k probačnímu úředníkovi. Termíny stanovuje po dohodě s mladistvým probační úředník. Termíny návštěv jsou na počátku kratší a postupně se prodlužují, vše záleží na konkrétních okolnostech. Další z povinností mladistvého při plnění probačního programu je, aby mladistvý informoval probačního úředníka o místě, kde se zdržuje, kde pracuje a aby umožnil vstup do svého obydlí. Podmínky a povinnosti stanovené probačním úředníkem lze v programu výkonu dohledu průběžně měnit. Probační úředník se musí pohybovat v mezích zákona a rozhodnutí soudu nebo státního zástupce. Probační úředník vykonává dohled nad mladistvým na základě programu jeho výkonu, který zpracuje již před rozhodnutím soudu pro mládež, anebo bezprostředně poté, co takové rozhodnutí nabude právní moci. (Šámal a kol., 2004, s. 215 - 217) Hrušáková, Matiaško (2009) k tomu uvádějí, že s platností nového trestního zákoníku, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2010, se do novely ZSM promítla terminologická změna, kdy probační úředník vytváří namísto programu výkonu dohledu, probační plán dohledu. Změnou názvu a použitím slova plán namísto program, nemůže nyní docházet k záměně s probačním programem jakožto výchovným opatřením.

V ustanovení § 80 ZSM jsou upraveny aktivity spojené s výkonem probačního dohledu. Jedná se o koordinaci a spolupráci odborníků a zařízení, které se věnují činnostem určitým způsobem důležitým ve spojitosti s naplněním smyslu probačního dohledu. Někteří mladiství mají problémy a specifické potíže, např. se závislostí na alkoholu, drogách, s rodinnými vztahy, s duševním onemocněním, se specifickými poruchami chování, s trávením svého volného času, s bydlením. V těchto případech naváže probační úředník spolupráci s odborníky a organizacemi a zajistí mladistvému potřebnou službu. (Šámal a kol., 2004, s. 751)

Poruší-li mladistvý závažně nebo opakovaně podmínku probačního dohledu nebo jiná uložená výchovná opatření, je povinnost probačního úředníka oznámit toto porušení předsedovi senátu soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci. Pokud se

mladistvý dopustí méně závažného porušení stanovených podmínek a výchovných opatření, může probační úředník udělit mladistvému výstrahu, maximálně však dvě v průběhu jednoho roku. (ZSM, § 80, odst. 4)

Sotolář (2005, s. 233) k tomu dodává, že probační úředník má povinnost průběžně informovat o výkonu dohledu soud pro mládež a státního zástupce. Vypracovává zprávu o průběhu výkonu dohledu, kterou předkládá minimálně jedenkrát za půl roku předsedovi senátu nebo v přípravném řízení státnímu zástupci. Ve svých zprávách je povinen uvést veškeré významné informace o chování mladistvého, které získal.

4.2 Probační program

„Povinnost podrobit se probačnímu programu, je vedle dohledu probačního úředníka jedním z výchovných opatření, které může představovat zvlášť závažný zásah do běžného života mladistvého.“ (Šámal a kol., 2004, s. 220)

Štern a kol. (2010, s. 206) ve Slovníčku vybraných pojmů uvádí, že **probační resocializační program** je specializovaný, převážně skupinový program, který je realizován prostřednictvím externího poskytovatele zajišťující výkon rozhodnutí soudu spočívající v konkrétní povinnosti mladistvého podrobit se programu se specifickým zaměřením. Může se jednat o pracovní rekvalifikaci, učení se zvládání konfliktních situací, omezení nebo odstranění závislosti na návykových látkách a omezení rizikových projevů chování.

Dle ZSM, § 17, odst. 1, se probačním programem rozumí především *„program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života.“*

Jedná se o akreditované probační programy, které jsou v seznamu Ministerstva spravedlnosti České republiky. Každá skupina klientů má svůj specializovaný program,

např. pro drogově závislé, prvopachatele, netrestané a narušené mladistvé, kteří se dopustili méně závažných provinění. (Štern a kol., 2010, s. 141)

Šámál a kol. (2004, s. 224) uvádí, že soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce, může rovněž uložit mladistvému podrobit se probačnímu programu pokud:

- a) se jeví jako vhodný vzhledem k potřebám mladistvého a zájmům společnosti,
- b) je mladistvému poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s navrhovaným probačním programem,
- c) mladistvý vysloví souhlas s účastí na programu.

Programy probačního typu jsou dle Sotoláře (2006, s. 189) velice důležité a zaujímají svoje místo v systému opatření uplatnitelných řízení proti mladistvým. Jejich význam je spatřován v tom, že umožňují reagovat na velice široký okruh příčin trestné činnosti mladistvých a řešení problémů v jejich běžném životě a motivovat mladistvé pachatele trestné činnosti k žádoucím změnám v jejich chování, a tím předcházet k recidivě jejich trestné činnosti.

Probační úředník dle Jelínka a Melicharové (2004, s. 36 – 37) vytváří ve spolupráci s mladistvým individuální program jeho výkonu, kdy probační úředník je povinen přihlídnout k individuálním zvláštnostem mladistvého a přizpůsobit program dohledu jeho možnostem a schopnostem. Vedle realizace programu dohledu je zde i kontrola dodržování uloženého probačního programu.

V praxi může jít o programy ambulantního typu, které v malé míře zasahují do běžného života mladistvého a programy ústavního typu, které již výrazně omezují volnost pohybu mladistvého. Probační programy musí být schváleny ministerstvem spravedlnosti a zapsané ve zvláštním seznamu vedeném Ministerstvem spravedlnosti České republiky. Zde platí rovněž zákonný předpoklad, a to souhlas mladistvého s uložením probačního programu. Primárním cílem uloženého probačního programu je řešení aktuálních životních problémů a příčin trestné činnosti. Smyslem uplatnění probačních programů je řešení problémů mladistvého komplexně v různých sférách jeho života: rozvoj sociálních dovedností, psychologické poradenství, vzdělávání, obecně prospěšné činnosti a různé terapie. (Šámál a kol., 2004, s. 220 - 221)

4.3 Výchovné povinnosti

Podstatou výchovných opatření ve formě výchovných povinností je usměrnění jednání mladistvého pachatele určitým pozitivně motivujícím způsobem, dosažení žádoucí změny jeho životních postojů a řešení problémů spojených s trestnou činností. Předností tohoto opatření je podle Šámala potencionálně široký okruh vztahů, které můžeme ovlivnit. (Šámal a kol., 2004, s. 229 - 231)

V ustanovení ZSM, § 18, odst. 1, je uveden výčet taxativních výchovných povinností, které stanoví, aby mladistvý zejména:

- „a) bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu,*
- b) jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona,*
- c) vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu,*
- d) usiloval o vyrovnání s poškozeným,*
- e) nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění,*
- f) podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku,*
- g) podrobil se ve volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem.“*

Výčet výchovných povinností je demonstrativní a není vyloučeno, aby soud pro mládež nebo státní zástupce uložil mladistvému i jiné povinnosti. Tyto povinnosti musí být ukládány individuálně a musí být přiměřené a zaměřené k naplnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Ve vhodných případech lze uložit vedle sebe více výchovných povinností, anebo ukládat výchovné povinnosti současně s výchovnými

omezeními a s dalšími výchovnými opatřeními, zejména však s dohledem probačního úředníka. (Šámal a kol., 2004, s. 236)

Jedním ze základních předpokladů pro příznivý vývoj mladistvého je rodina a jeho sociální zázemí. Proto jako první výchovná povinnost je aby: *„bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu.“* Probační úředník v tomto případě důkladně zjistí, jaké jsou poměry v rodině, v níž má mladistvý žít. S řešením rodinných vztahů je probačnímu úředníkovi nápomocen OSPOD. (Šámal a kol., 2004, s. 236 - 237)

Výchovná povinnost *„jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona.“* (Šámal a kol., s. 237 – 238) Dle Kovářové (2006, s. 3) tuto výchovnou povinnost lze uložit, jestliže se dá předpokládat, že peněžitá částka bude zaplacená z prostředků, které má mladistvý k dispozici a smí s ní samostatně nakládat. Soud může stanovit pro placení přiměřené měsíční splátky, musí se však jednat na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Výchovnou povinnost, aby *„vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu“* je dle Šámala a kol. (2004, s. 238 – 239) možno mladistvému uložit na dobu jeho volného času. Výkon společensky prospěšné činnosti nesmí bránit mladistvému přípravě na školní výuku anebo samotný výkon jeho povolání nebo zaměstnání. Zákon však blíže nespecifikuje, co se míní společensky prospěšnou činností, ale vždy musí jít o činnost, která slouží k uspokojení určitého obecného zájmu. Tímto se tato výchovná povinnost blíží povaze trestního opatření obecně prospěšné práce. Může jít v podstatě o údržbu veřejného prostranství, úklid a údržbu veřejných budov a komunikací, nebo také o činnost ve prospěch obcí nebo ve prospěch institucí. Za tuto činnost však nesmí být mladistvý finančně ohodnocen. Kovářová (2006, s. 3) k tomu dodává, že při ukládání výchovné povinnosti musí soud přihlídnout ke zdravotnímu stavu mladistvého.

Výchovné povinnosti, aby „*usiloval o vyrovnání s poškozeným a nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění*“ zprostředkovává probační úředník, pokud mladistvý projeví o urovnání zájem. Cílem jednání je snaha o urovnání vztahů narušených spáchaným činem. Nejde však o zjištění výše škody, ale jde zejména o pozitivní ovlivnění jednání mladistvého a o zjištění, zda je schopen v budoucnu řádně žít a dostát svým povinnostem spojeným se spáchaným trestným činem a odčinit následky tohoto činu. Mladistvý je povinen škodu nahradit s přihlédnutím k jeho majetkovým poměrům a výdělkovým možnostem. (Šámal a kol., 2004, s. 239 - 240)

V § 18, ZSM je upravena možnost uložit mladistvému výchovnou povinnost, která ukládá mladistvému specifickou povinnost, a to aby „*podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku.*“ Jedná se o návykové látky, které mohou nepříznivě ovlivnit psychiku mladistvého, jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti, popřípadě jeho sociální chování. Návykovými látkami jsou označovány omamné látky, alkohol a psychotropní látky. Mladistvý je často motivován snahou získat finanční nebo věcné prostředky k obstarání návykových látek, takže pokud nedojde k léčení na jejich závislosti, je pravděpodobné, že hrozí její recidiva. Upřednostňována by tedy měla být resocializace a léčba mladistvého, než uložení přísného trestněprávního postihu. Předpokladem pro uložení výchovné povinnosti je, že samotnému rozhodnutí soudu pro mládež nebo přípravnému řízení státního zástupce, předchází jednání probačního úředníka s odborníky, zejména lékaři a psychology, aby byl vybrán co nejúčelněji zvolený léčebný program. Důležité je především u mladistvého vytvořit motivaci, dát mu možnost, aby se dobrovolně vyjádřil k nabízeným řešením. Pokud mladistvý léčbu přijme kladně, bývá v praxi mnohem účinnější. Současně s léčbou je vhodné obnovovat sociální zázemí mladistvého a připravovat ho na běžný život zapojením do komunity. (Šámal a kol., 2004, s. 239 - 240) Ščerba (2005, s. 137) upozorňuje, že uložení této výchovné povinnosti by mělo připadat v úvahu jen v takových případech, kdy mladistvý je jen občasným konzumentem návykových látek a není na nich závislý.

ZSM, § 18, konkrétně vyjmenovává výchovné povinnosti, které lze mladistvému uložit jako výchovnou povinnost podrobit se různě zaměřeným programům. Jedná se o program *„sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem.“* Předchozí dobrovolný souhlas mladistvého se vyžaduje ve stadiu řízení před rozhodnutím ve věci samé. Pro mladistvého má podstatný význam, aby pracoval s probačním úředníkem, a ten mohl předjednat možnost účasti mladistvého na vybraném programu. (Šámal a kol., 2004, s. 242 - 243)

4.4 Výchovná omezení

Výchovná opatření v podobě výchovných omezení jsou dalším prostředkem dlouhodobého působení na mladistvého s cílem usměrnění jeho chování v jeho životě a na jeho ochranu před škodlivými vlivy. ZSM v § 19 demonstrativně uvádí výčet výchovných opatření, které může uložit soud pro mládež nebo v přípravném řízení státní zástupce, kterým stanoví, aby zejména:

- „a) nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí,*
- b) nestýkal se s určitými osobami,*
- c) nezdržoval se na určitém místě,*
- d) nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páchání dalších provinění,*
- e) neužíval návykové látky,*
- f) neúčastnil se na hazardních hrách, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích,*
- g) neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu,*
- h) neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání.“*

Výčet výchovných omezení je demonstrativní, soud pro mládež nebo státní zástupce v přípravném řízení mohou tedy uložit mladistvému i jiná přiměřená omezení. Rovněž není vyloučena možnost uložit vedle sebe více přiměřených omezení nebo jejich

kombinaci. Také je možné kombinovat je s dalšími výchovnými opatřeními. V podstatě jde o zásahy do svobody jednání a rozhodování mladistvých a povinnost zdržet se nežádoucího konání. V první řadě musí výchovné omezení směřovat k zajištění ochrany mladistvého před škodlivými vlivy, usměrňovat způsob života mladistvého, podporovat a zajišťovat jeho výchovu a předcházet dalšímu páchání provinění. (Šámal a kol., 2004, s. 246 - 251)

Sotolář (2005, s. 233) zmiňuje, že výchovná omezení mají zpravidla podobu zákazů a od mladistvého se vyžaduje, aby se zdržel určitého chování. V těchto případech se vylučuje přímá pomoc probačního úředníka s jejich plněním, který však může při výkonu své kontrolní činnosti namátkově ověřovat jejich plnění (například při návštěvě mladistvého v jeho bydlišti, škole či v zaměstnání).

4.5 Napomenutí s výstrahou

Napomenutí s výstrahou je posledním z výchovných opatření a jak uvádí Šámal a kol. (2004, s. 252 - 253) má ve srovnání s ostatními výchovnými opatřeními specifickou povahu v tom, že obsahuje určitý sankční prvek, avšak menší intenzity, jak je tomu u trestních opatření. Jedná se o jednorázový akt, jehož podstatou je důrazná výtka mladistvému s upozorněním na možný postih v případě recidivy trestné činnosti s cílem odradit mladistvého od opakování provinění a dosáhnout žádoucí změny životních postojů.

Podle § 20, odst. 2, ZSM ukládá napomenutí s výstrahou soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce v přítomnosti zákonného zástupce mladistvého. Je-li to účelné a vhodné, může se uložení napomenutí s výstrahou přenechat jeho zákonnému zástupci, škole, nebo výchovnému zařízení. Tito jsou následně povinni o výsledku vyrozumět soud pro mládež nebo státního zástupce. (Jelínek, Melicharová, 2004, s. 39)

4.6 Změna a zrušení výchovných opatření

Jak uvádí ve svém článku Sotolář (2007, s. 349 - 351) je možno výchovná opatření změnit nebo zrušit. Může k tomu dojít za situace, kdy mladistvý není schopen splnit uložené výchovné opatření včas a úplně. Takové případy se posuzují individuálně a mohou se týkat jak osoby mladistvé, tak i činu, který mu je kladen za vinu, změnu bydliště a školy (například zhoršení a změna rodinných poměrů, kvůli kterým nemůže plnit podmínky uloženého výchovného opatření). Ke změně a zrušení výchovného opatření není potřeba souhlasu mladistvého.

Dle ZSM, § 80 odst. 1 – 3, rozhoduje o změně nebo zrušení výchovných opatření na veřejném zasedání soud pro mládež, který výchovné opatření uložil. Změnu či zrušení navrhuje státní zástupce, probační úředník, příslušný OSPOD – kurátor pro děti a mládež, a nebo je možno změnu nebo zrušení výchovného opatření rozhodnout i bez podaného návrhu, popřípadě z podnětu jiné osoby. Soud rozhodne do 30 dnů od zahájení řízení.

Kovářová (2006, s. 1) k tomu dodává, že výchovné opatření končí uplynutím doby maximálně tří let a to splněním, provedením výchovného opatření, zrušením, odvoláním souhlasu nebo pravomocným skončením trestního stíhání mladistvého pachatele trestné činnosti.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5. Cíl výzkumu

Cíl výzkumu mé bakalářské práce navazuje na její teoretickou část, ve které jsem se zabývala zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, který nabízí širokou škálu opatření, které je možno v trestním řízení uložit mladistvým pachatelům trestné činnosti. V hlavní části práce jsem se věnovala především ukládání jednotlivých výchovných opatření. Vzhledem k tomu, že instituce, které se účastní trestního řízení proti mladistvým, nevedou komplexní statistiky a přehledy, jaké výchovné opatření bylo v trestním řízení mladistvému pachateli uloženo, měla by má bakalářská práce poskytnout podrobný přehled jednotlivých výchovných opatření, která byla v Olomouckém kraji ukládána v roce 2011 a 2012.

6. Použité metody

Jako metodu ke zjištění cíle své práce jsem zvolila statistickou kvantitativní metodu, **dotazník**. (Příloha č. 1 a 2) Disman (2002, s. 124 - 125) definuje techniku dotazníku: „*respondent odpovídá písemně na otázky tištěného formuláře*“ a „*dotazník je přirozeně vždy standardizovaný*.“

Dále Disman (2002, s. 141 - 143) uvádí výhody a nevýhody dotazníku a shledává, že dotazník je velice efektivní technika, která může postihnout velký počet jedinců, vynaložené náklady mohou být malé, umožňuje poměrně snadno a v krátkém čase získat potřebné informace. Jako slabinu v dotazníku udává jeho velice nízkou návratnost.

Dotazník byl speciálně navržen pro účely kvantitativního výzkumu a pro techniku dotazníku jsem se rozhodla proto, že jsem tak mohla oslovit veškeré OSPOD obecních úřadů s rozšířenou působností - kurátory pro děti a mládež a probační úředníky středisek PMS v Olomouckém kraji a získat tímto způsobem potřebná data. Kurátoři pro děti a mládež měli k dispozici pro vyplnění podkladů několik zdrojů. Primárním východiskem byly pro ně rejstříky dětí a mladistvých. Tyto rejstříky jsou povinny vést všechny OSPOD - kurátoři pro mládež a obsahují kromě nacionálních rovněž údaje

týkající se činu, kterého se dítě či mladistvý dopustil, dále označení orgánu, který věc oznámil a na závěr úplné informace o přijatém opatření. Dalším významným zdrojem se staly roční statistické výkazy jednotlivých OSPOD obecních úřadů s rozšířenou působností Olomouckého kraje, tak rovněž souhrnná statistika úřadů, které vykonávají státní správu v rozšířené působnosti a které mi byly poskytnuty Krajským úřadem Olomouckého kraje v Olomouci, metodikem sociálních kurátorů a kurátorů mládeže.

Dotazník prošel pilotáží na Městském úřadě v Jeseníku, oddělení sociálních věcí – OSPOD, aby se při realizaci výzkumu předešlo chybným formulacím v otázkách i v jednotlivých bodech.

7. Popis výzkumného souboru

Jak jsem již výše uvedla, výzkum v mé bakalářské práci byl zaměřen na Olomoucký kraj za rok 2011 a 2012.

Pod Olomoucký kraj spadá 13 úřadů, které v rámci výkonu státní správy v rozšířené působnosti zabezpečují výkon sociálně právní ochrany dětí a tuto činnost vykonávají kurátoři pro děti a mládež. Jedná se o Městské úřady Hranice, Jeseník, Konice, Lipník nad Bečvou, Litovel, Mohelnice, Šternberk, Šumperk, Uničov, Zábřeh, Magistrát města Olomouce, Magistrát města Prostějova a Magistrát města Přerova.

Činnost PMS ČR zajišťuje v Olomouckém kraji 6 středisek, a to Jeseník, Mohelnice, Olomouc, Prostějov, Přerov a Šumperk.

Dotazník pro pracovníky OSPOD - kurátory pro děti a mládež obsahuje celkem 18 otázek a dotazník pro úředníky probační a mediační služby obsahuje 3 otázky. Otázky se týkají jednotlivých výchovných opatření. Dotazníky byly odesílány elektronickou poštou.

Celkově jsem rozeslala 30 dotazníků pro kurátory pro děti a mládež a 16 dotazníků pro úředníky probační a mediační služby. Použila jsem všechny pro mě dostupné prostředky, které mohly návratnost dotazníku zvýšit. K dotazníku jsem přiložila doprovodný dopis, který vysvětlil účel výzkumu, jeho využitelnost a jak byl respondent vybrán. Z dopisu bylo zřejmé, jak jsou pro zpracování mé práce jeho odpovědi důležité.

Vyplněné dotazníky se mi od kurátorů pro děti a mládež průběžně vracely, ale návratnost nebyla uspokojivá. Opakovaně jsem oslovila respondenty elektronickou poštou a část z nich jsem oslovila znovu telefonicky. Vyplněných dotazníků se mi vrátilo 19 a celková návratnost dotazníků od kurátorů pro děti a mládež byla 57 %.

Při získávání dat od probačních úředníků jsem však narazila na komplikace, kdy byl doručen zpět jen jeden vyplněný dotazník a požadované informace od probačních úředníků ze všech středisek PMS ČR se mi pro výzkum nepodařilo získat ani po opětovném zaslání dotazníku elektronickou poštou a telefonickém rozhovoru. Dotazník pro PMS obsahoval jen 3 doplňkové otázky.

Zkoumaný výzkumný soubor tvoří všichni mladiství pachatelé trestné činnosti ve věku od 15ti do 18ti let, s trvalým pobytem v Olomouckém kraji v roce 2011 a 2012, kteří byli řešeni v rámci trestního řízení a bylo jim uloženo výchovné opatření.

8. Způsob zpracování dat

Z vyplněných dotazníků, které jsem obdržela z výše uvedených oslovených úřadů, které vykonávají státní správu v rozšířené působnosti, zpracované kurátory pro děti a mládež, jsem analyzovala data v rámci kvantitativního výzkumu a zpracovala do tabulek.

Počet případů trestné činnosti mladistvých pachatelů a počet případů uložených výchovných opatření jsem zpracovala dále graficky. Dále jsem prováděla podrobnou analýzu jednotlivých výchovných opatření ukládaných mladistvým pachatelům trestné činnosti, které jsem zpracovala v přehledných tabulkách dle roku 2011 a 2012. Jednotlivé tabulky jsou doplněny krátkým komentářem. Některé výsledky jsem zpracovala graficky.

9. Výsledky

V této kapitole uvádím data získaná ze statistických výkazů MPSV za rok 2011 a 2012, poskytnutých Krajským úřadem Olomouckého kraje v Olomouci, metodikem sociálních kurátorů a kurátorů mládeže a dotazníků od kurátorů pro děti a mládež jednotlivých úřadů, které vykonávají státní správu v rozšířené působnosti. Tato data porovnávám a poukazuji na jejich výsledky, které představují přehled počtu případů trestné činnosti jednotlivých OÚORP v roce 2011 a 2012.

Tabulka 1.1 Počet případů trestné činnosti

2011			
Město	Trestná činnost	Z toho mladistvých	Z toho dívky
Hranice	65	30	2
Jeseník	84	48	6
Konice	6	4	0
Lipník nad Bečvou	12	7	1
Litovel	12	4	0
Mohelnice	0	0	0
Olomouc	67	42	10
Prostějov	61	46	2
Přerov	118	63	14
Šternberk	23	17	1
Šumperk	76	51	13
Uničov	1	1	0
Zábřeh	22	18	1
Celkem	547	331	50

Zdroj: MPSV statistický výkaz

Podle statistického výkazu MPSV bylo v roce 2011 celkem 547 případů trestné činnosti mladistvých pachatelů. Z tohoto počtu bylo 331 mladistvých (60,5 %) ve věku od 15ti do 18ti let, z toho dívek bylo 50 (15,1 %).

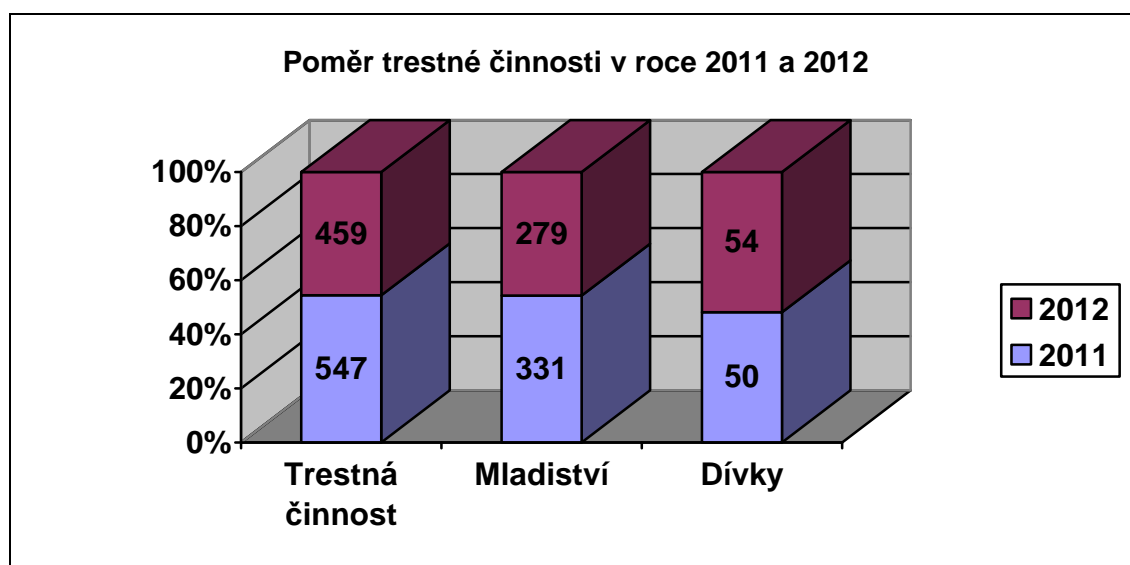
Tabulka 1.2 Počet případů trestné činnosti

2012			
Město	Trestná činnost	Z toho mladistvích	Z toho dívky
Hranice	40	22	3
Jeseník	37	27	6
Konice	11	0	0
Lipník nad Bečvou	18	2	0
Litovel	5	2	0
Mohelnice	16	10	1
Olomouc	79	58	16
Prostějov	69	53	5
Přerov	105	59	14
Šternberk	14	9	4
Šumperk	44	26	3
Uničov	9	6	1
Zábřeh	12	5	1
Celkem	459	279	54

Zdroj: MPSV statistický výkaz

Dále bylo podle statistického výkazu v roce 2012 celkem 459 případů trestné činnosti mladistvých pachatelů. Z tohoto počtu bylo 279 mladistvích (60,8 %) ve věku od 15ti do 18ti let. Dívek bylo 54 (19,4 %).

Graf 1.3 Poměr trestné činnosti v roce 2011 a 2012

Zdroj: MPSV statistický výkaz

Při porovnání roků 2011 a 2012 je patrné, že v roce 2012 došlo k celkovému snížení případů trestné činnosti o 16,1 %. U mladistvých ve věku 15ti až 18ti let bylo snížení o 15,8 %. U dívek došlo ke zvýšení o 8,0 %.

Tabulka 2.1 Počet případů uložených výchovných opatření

2011							
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření				
			Dohled probačního úředníka	Probační program	Výchovná povinnost	Výchovná omezení	Napomenutí s výstrahou
Hranice	11	0	0	0	11	0	0
Jeseník	5	0	4	0	1	0	0
Lipník nad Bečvou	2	0	1	0	1	0	0
Mohelnice	0	0	0	0	0	0	0
Olomouc	5	5	1	2	1	0	1
Přerov	20	2	5	1	14	0	0
Šumperk	1	0	0	1	0	0	0
Uničov	1	0	1	0	0	0	0
Celkem	45	7	12	4	28	0	1

Zdroj: vlastní výzkum

Dle výše uvedené tabulky se v roce 2011 se dopustilo provinění 45 mladistvých pachatelů trestné činnosti. Z tohoto počtu bylo 15,6 % dívek, chlapců 84,4 %. Bylo uloženo 26,6 % dohledů probačního úředníka, 8,9 % probačního programu, 62,2 % výchovné povinnosti, 0 % výchovné omezení, 2,2 % napomenutí s výstrahou.

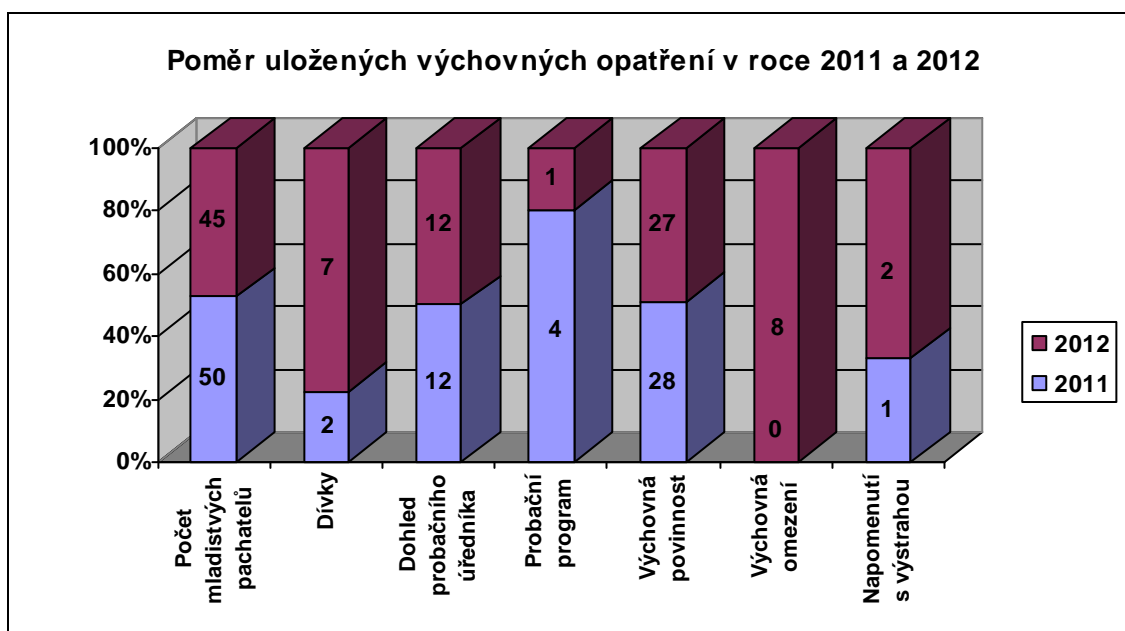
Tabulka 2.2 Počet případů uložených výchovných opatření

2012							
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření				
			Dohled probačního úředníka	Probační program	Výchovná povinnost	Výchovná omezení	Napomenutí s výstrahou
Hranice	5	0	0	0	5	0	0
Jeseník	24	1	8	0	9	5	2
Lipník nad Bečvou	1	0	0	0	1	0	0
Mohelnice	1	0	0	0	1	0	0
Olomouc	2	0	1	1	0	0	0
Přerov	12	1	2	0	7	3	0
Šumperk	4	0	0	0	4	0	0
Uničov	1	0	1	0	0	0	0
Celkem	50	2	12	1	27	8	2

Zdroj: vlastní výzkum

Z uvedeného přehledu vyplývá, že se v roce 2012 dopustilo provinění 50 mladistvých pachatelů trestné činnosti. Z tohoto počtu bylo 4,0 % dívek, chlapců 96,0 %. Bylo uloženo 24,0 % dohledů probačního úředníka, 2,0 % probačního programu, 54,0 % výchovné povinnosti, 16,0 % výchovné omezení, 4,0 % napomenutí s výstrahou.

Graf 2.3 Poměr uložených výchovných opatření v roce 2011 a 2012

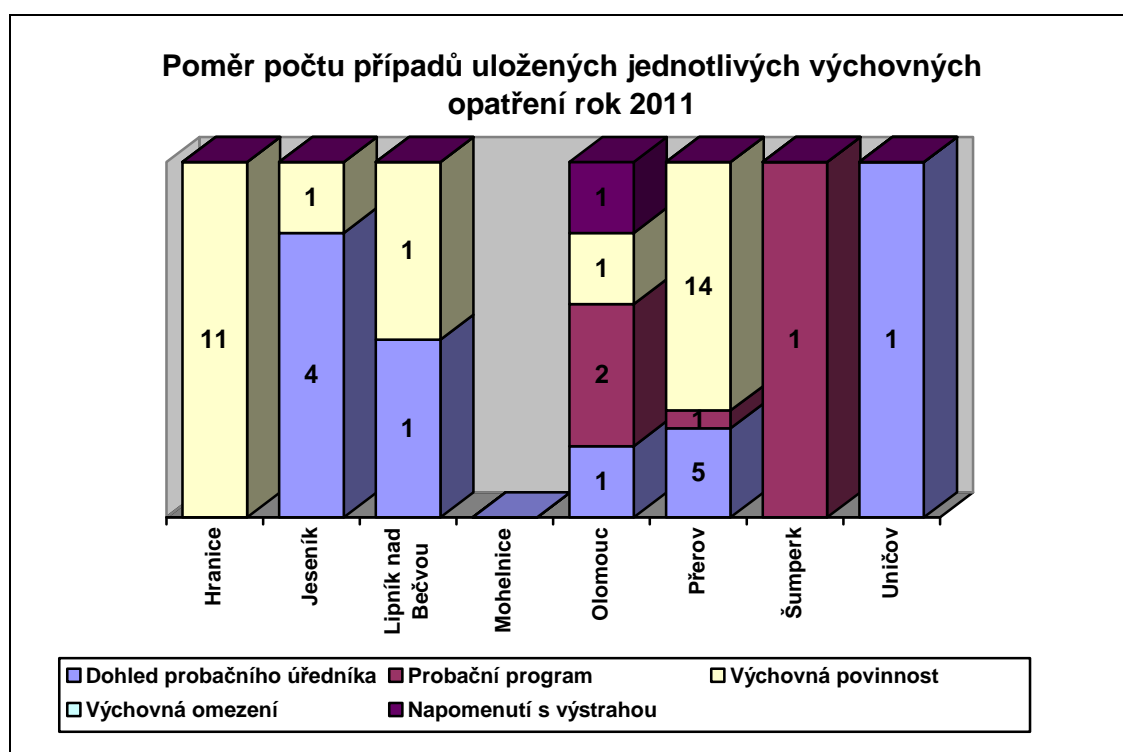
Zdroj: MPSV statistický výkaz

Rozbor dat byl zaměřen na poměr ukládání výchovných opatření mladistvým. Byla hodnocena četnost jednotlivých ukládaných výchovných opatření.

V roce 2011 byla nejčastěji ukládána výchovná povinnost, poté následoval dohled probačního úředníka, probační program, napomenutí s výstrahou a nebylo využito výchovného omezení.

V roce 2012 byla rovněž nejčastěji ukládána výchovná povinnost, poté následoval dohled probačního úředníka, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou a probační program.

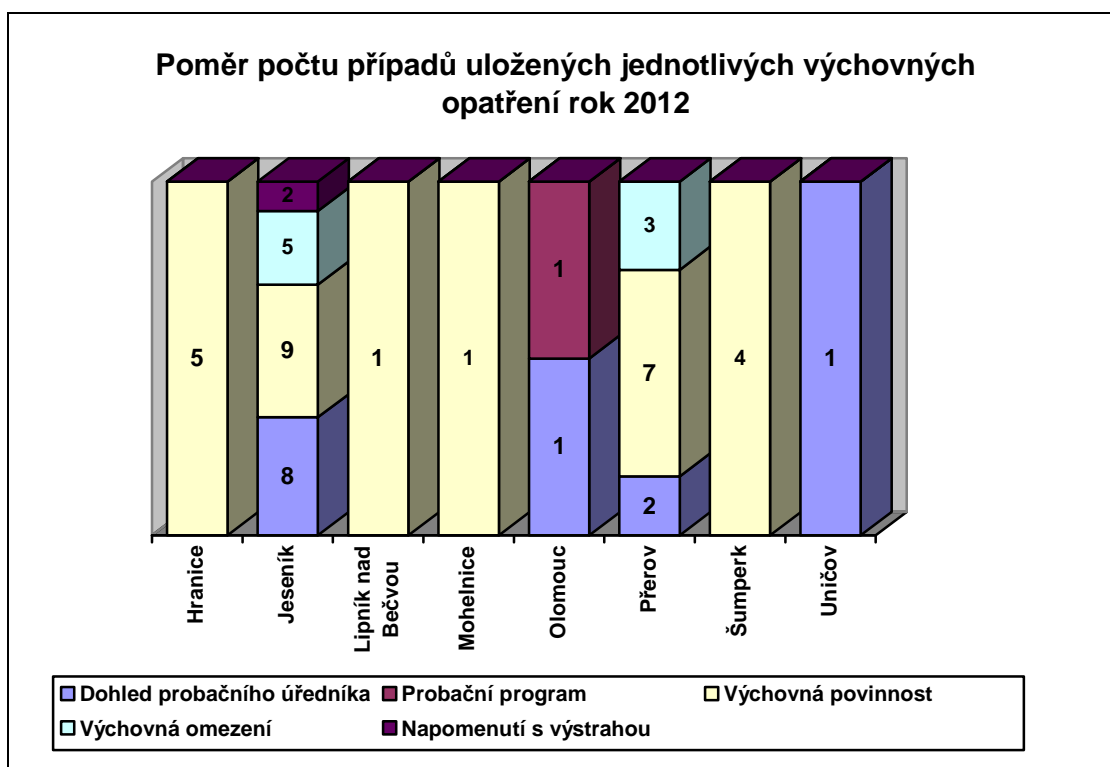
Graf 2.4 Poměr počtu případů uložených jednotlivých výchovných opatření rok 2011

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2011 na sledovaných úřadech vykonávající státní správu v rozšířené působnosti byla z pohledu k počtu případů uložených jednotlivých výchovných opatření nejvíce využívána výchovná povinnost na Magistrátu města Přerova (14 případů) a na Městském úřadě v Hranicích (11 případů). Naproti tomu nebyla uložena žádná výchovná opatření na Městském úřadě v Mohelnici.

Graf 2.5 Poměr počtu případů uložených jednotlivých výchovných opatření rok 2012

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2012 na sledovaných úřadech vykonávající státní správu v rozšířené působnosti byla s ohledem na počet případů uložených jednotlivých výchovných opatření využívána nejvíce výchovná povinnost, a to na Městském úřadě v Jeseníku a dohled probačního úředníka rovněž na Městském úřadě v Jeseníku.

Tabulka 3.1 Počet uložených výchovných opatření prvopachatelům

2011							
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření				
			Dohled probačního úředníka	Probační program	Výchovná povinnost	Výchovná omezení	Napomenutí s výstrahou
Hranice	4	0	0	0	4	0	0
Jeseník	3	0	2	0	1	0	0
Lipník nad Bečvou	0	0	0	0	0	0	0
Mohelnice	1	0	0	0	1	0	0
Olomouc	3	0	1	2	0	0	0
Přerov	6	1	0	0	6	0	0
Šumperk	1	0	0	1	0	0	0
Uničov	2	0	0	0	0	2	0
Celkem	20	1	3	3	12	2	0

Zdroj: vlastní výzkum

Ze získaného přehledu je patrné, že v roce 2011 bylo uloženo výchovné opatření celkem 20 mladistvým, z tohoto počtu byla jen 1 dívka. Ze všech uložených výchovných opatření byla nejvíc využívána výchovná povinnost, a to celkem u 12ti mladistvých.

Tabulka 3.2 Počet uložených výchovných opatření prvopachatelům

2012							
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření				
			Dohled probačního úředníka	Probační program	Výchovná povinnost	Výchovná omezení	Napomenutí s výstrahou
Hranice	5	0	0	0	5	0	0
Jeseník	14	13	6	0	1	6	1
Lipník nad Bečvou	0	0	0	0	0	0	0
Mohelnice	1	0	0	0	1	0	0
Olomouc	2	0	1	0	1	0	0
Přerov	8	1	1	0	5	2	0
Šumperk	4	0	0	0	4	0	0
Uničov	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	34	14	8	0	17	8	1

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2012 bylo uloženo výchovné opatření celkem 34 mladistvým, z tohoto počtu bylo 14 dívek. Ze všech uložených výchovných opatření byla nejvíc využívána, tak jako v roce 2011, výchovná povinnost, a to celkem u 17ti mladistvých.

Tabulka 4.1 Počet případů samostatně uložených výchovných opatření

2011							
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření				
			Dohled probačního úředníka	Probační program	Výchovná povinnost	Výchovná omezení	Napomenutí s výstrahou
Hranice	2	0	0	0	2	0	0
Jeseník	6	2	2	0	3	0	1
Lipník nad Bečvou	0	0	0	0	0	0	0
Mohelnice	0	0	0	0	0	0	0
Olomouc	4	0	1	1	1	0	1
Přerov	3	0	0	0	3	0	0
Šumperk	0	0	0	0	0	0	0
Uničov	1	0	1	0	0	0	0
Celkem	16	2	4	1	9	0	2

Zdroj: vlastní výzkum

Výchovných opatření, které byly mladistvým uloženy samostatně, bylo v roce 2011 celkem 16 případů, z tohoto počtu 2 dívkám. Nejvíce zastoupeným výchovným opatřením je výchovná povinnost, která byla uložena v 9ti případech.

Tabulka 4.2 Počet případů samostatně uložených výchovných opatření

2012							
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření				
			Dohled probačního úředníka	Probační program	Výchovná povinnost	Výchovná omezení	Napomenutí s výstrahou
Hranice	0	0	0	0	0	0	0
Jeseník	4	1	0	0	2	0	2
Lipník nad Bečvou	0	0	0	0	0	0	0
Mohelnice	0	0	0	0	0	0	0
Olomouc	3	0	1	1	1	0	0
Přerov	2	0	0	0	2	0	0
Šumperk	0	0	0	0	0	0	0
Uničov	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	9	1	1	1	5	0	2

Zdroj: vlastní výzkum

Výchovných opatření mladistvým uložených samostatně bylo v roce 2011 celkem 9. Z tohoto počtu byla 1 dívka. Nejvíce zastoupeným výchovným opatřením byla výchovná povinnost, která byla uložena v 5ti případech.

Tabulka 5.1 Počet případů výchovných opatření uložená vedle ochranného opatření

2011							
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření				
			Dohled probačního úředníka	Probační program	Výchovná povinnost	Výchovná omezení	Napomenutí s výstrahou
Hranice	0	0	0	0	0	0	0
Jeseník	0	0	0	0	0	0	0
Lipník nad Bečvou	0	0	0	0	0	0	0
Mohelnice	0	0	0	0	0	0	0
Olomouc	0	0	0	0	0	0	0
Přerov	0	0	0	0	0	0	0
Šumperk	0	0	0	0	0	0	0
Uničov	1	0	1	0	0	0	0
Celkem	1	0	1	0	0	0	0

Zdroj: vlastní výzkum

Výchovné opatření, které bylo uloženo mladistvým vedle ochranného opatření, bylo v roce 2011 uloženo pouze 1, a to 1 dívce, které byl uložen dohled probačního úředníka.

Tabulka 5.2 Počet případů výchovných opatření uložená vedle ochranného opatření

2012							
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření				
			Dohled probačního úředníka	Probační program	Výchovná povinnost	Výchovná omezení	Napomenutí s výstrahou
Hranice	0	0	0	0	0	0	0
Jeseník	5	0	0	0	0	5	0
Lipník nad Bečvou	0	0	0	0	0	0	0
Mohelnice	0	0	0	0	0	0	0
Olomouc	0	0	0	0	0	0	0
Přerov	0	0	0	0	0	0	0
Šumperk	0	0	0	0	0	0	0
Uničov	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	5	0	0	0	0	5	0

Zdroj: vlastní výzkum

Výchovných opatření uložených mladistvým vedle ochranného opatření, bylo v roce 2012 uloženo celkem 5 ti mladistvým a byla jim ve všech případech uložena výchovná omezení. Z tohoto počtu nebyla žádná dívka.

Tabulka 6.1 Počet případů výchovných opatření uložená vedle trestního opatření

2011							
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření				
			Dohled probačního úředníka	Probační program	Výchovná povinnost	Výchovná omezení	Napomenutí s výstrahou
Hranice	9	0	0	0	9	0	0
Jeseník	0	0	0	0	0	0	0
Lipník nad Bečvou	0	0	0	0	0	0	0
Mohelnice	1	0	0	0	1	0	0
Olomouc	1	0	1	0	0	0	0
Přerov	15	2	5	0	10	0	0
Šumperk	1	0	0	1	0	0	0
Uničov	1	0	0	0	0	1	0
Celkem	28	2	6	1	20	1	0

Zdroj: vlastní výzkum

Výchovných opatření uložených mladistvým vedle trestního opatření, bylo v roce 2011 uloženo celkem 28, z tohoto byly 2 dívky. Dohled probačního úředníka byl uložen 6ti mladistvým, probační program byl uložen jen 1 mladistvému, nejvíce bylo uloženo výchovných povinností, a to 20ti mladistvým a dále bylo uloženo 1 výchovné omezení.

Tabulka 6.2 Počet případů výchovných opatření uložená vedle trestního opatření

2012							
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření				
			Dohled probačního úředníka	Probační program	Výchovná povinnost	Výchovná omezení	Napomenutí s výstrahou
Hranice	5	0	0	0	5	0	0
Jeseník	4	0	2	0	0	1	1
Lipník nad Bečvou	1	0	0	0	1	0	0
Mohelnice	1	0	0	0	1	0	0
Olomouc	0	0	0	0	0	0	0
Přerov	10	1	2	0	5	3	0
Šumperk	4	0	0	0	4	0	0
Uničov	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	25	1	4	0	16	4	1

Zdroj: vlastní výzkum

Výchovných opatření uložených mladistvým vedle trestního opatření, bylo v roce 2012 uloženo celkem 25, z tohoto byla 1 dívka. Dohled probačního úředníka byl uložen 4 mladistvým, probační program nebyl uložen, nejvíce bylo uloženo výchovných povinností, a to 16ti mladistvým, 4 výchovná omezení a 1 napomenutí s výstrahou.

Tabulka 7.1 Dohled probačního úředníka dle § 16

2011				
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Spolupracoval řádně	Recidiva
Hranice	0	0	0	0
Jeseník	4	0	4	2
Lipník nad Bečvou	1	1	1	0
Mohelnice	0	0	0	0
Olomouc	1	0	0	0
Přerov	5	1	4	2
Šumperk	0	0	0	0
Uničov	1	0	1	1
Celkem	12	2	10	5

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2011 bylo uloženo mladistvým celkem 12 dohledů probačního úředníka a z tohoto byly 2 dívky, 10 mladistvých řádně spolupracovalo a 5 mladistvých recidivovalo.

Tabulka 7.2 Dohled probačního úředníka dle § 16

2012				
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Spolupracoval řádně	Recidiva
Hranice	0	0	0	0
Jeseník	8	0	1	1
Lipník nad Bečvou	0	0	0	0
Mohelnice	0	0	0	0
Olomouc	1	0	0	1
Přerov	2	0	2	1
Šumperk	0	0	0	0
Uničov	1	0	1	1
Celkem	12	0	4	4

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2012 bylo uloženo mladistvým rovněž jako v roce 2011 celkem 12 dohledů probačního úředníka a z tohoto nebyla žádná dívka, 4 mladiství řádně spolupracovali a 4 mladiství recidivovali.

Tabulka 8.1 Probační program dle § 17

2011					
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Probační program	Název probačního programu	Úspěšně absolvovali
Hranice	0	0	0		0
Jeseník	0	0	0		0
Lipník nad Bečvou	0	0	0		0
Mohelnice	0	0	0		0
Olomouc	2	0	2	C	2
Přerov	1	0	1	A	1
Šumperk	1	0	1	B	1
Uničov	0	0	0		0
Celkem	4	0	4		4

Zdroj: vlastní výzkum

Poznámka:

A = Rozvoj sociálních dovedností dětí a mladistvých a poradenství rodičům, Resocia o.s.

B = Právo pro každý den

C = Probační program KOST

V roce 2011 bylo uloženo výchovné opatření ve formě probačního programu 4 mladistvým, kteří jej úspěšně absolvovali.

Tabulka 8.2 Probační program dle § 17

2012					
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	Probační program	Název probačního programu	Úspěšně absolvovali
Hranice	0	0	0		0
Jeseník	0	0	0		0
Lipník nad Bečvou	0	0	0		0
Mohelnice	0	0	0		0
Olomouc	1	0	1	C	1
Přerov	0	0	0		0
Šumperk	0	0	0		0
Uničov	0	0	0		0
Celkem	1	0	1		1

Zdroj: vlastní výzkum

Poznámka:

C = Probační program KOST

V roce 2012 bylo mladistvému uloženo 1 výchovné opatření ve formě probačního programu, který úspěšně absolvoval.

Probační programy Právo pro každý den, KOST a Rozvoj sociálních dovedností dětí a mladistvých a poradenství rodičům, Resocia o.s., jsou jediné realizovány na území Olomouckého kraje. (Zpráva o realizaci probačních programů v roce 2011)

Tabulka 9.1 Uložené výchovné povinnosti dle §18, omezení dle §19 a napomenutí s výstrahou § 20

2011					
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	§ 18	§ 19	§ 20
Hranice	11	0	4 dle c) 7 dle e)	0	0
Jeseník	1	0	0	1 dle a)	0
Lipník nad Bečvou	1	0	1 dle e)	0	0
Mohelnice	0	0	0	0	0
Olomouc	4	1	1 dle d) 1 dle g)	1 dle e)	1 dle b)
Přerov	14	0	1 dle a) 2 dle c) 11 dle e)	0	0
Šumperk	0	0	0	0	0
Uničov	1	0	1 dle c)	0	0
Celkem	32	1	29	2	1

Zdroj:vlastní výzkum

Poznámka:

§ 18 viz. strana 30

§ 19 viz. strana 33

§ 20 viz. strana 34

V roce 2011 bylo uloženo mladistvým celkem 32 výchovných povinností dle § 18, omezení dle § 19 a napomenutí s výstrahou § 20. Z tohoto počtu byla jen 1 dívka.

Z tohoto počtu nebyla žádná dívka. Dle § 18 bylo uloženo 29 výchovných povinností a dle § 19 byla uložena 2 omezení. Napomenutí s výstrahou dle § 20 bylo využito v 1 případě.

Tabulka 9.2 Uložené výchovné povinnosti dle §18, omezení dle §19 a napomenutí s výstrahou § 20

2012					
Město	Počet mladistvých pachatelů	Z toho dívek	§ 18	§ 19	§ 20
Hranice	5	0	5 dle e)	0	0
Jeseník	16	0	1 dle a) 3 dle c) 4 dle d) 1 dle e)	5 dle b)	2 dle c)
Lipník nad Bečvou	1	0	1 dle c)	0	0
Mohelnice	1	0	1 dle g)	0	0
Olomouc	2	0	1 dle g)	1 dle e)	0
Přerov	10	1	7 dle e)	3 dle e)	0
Šumperk	4	0	4 dle c)	0	0
Uničov	0	0	0	0	0
Celkem	39	1	28	9	2

Zdroj: vlastní výzkum

Poznámka:

§ 18 viz. strana 30

§ 19 viz. strana 33

§ 20 viz. strana 34

V roce 2012 bylo uloženo mladistvým celkem 39 výchovných povinností dle § 18, omezení dle § 19 a napomenutí s výstrahou § 20. Z tohoto počtu byla jen 1 dívka.

Dle § 18 bylo uloženo 28 výchovných povinností a dle § 19 bylo uloženo 9 omezení. Napomenutí s výstrahou dle § 20 bylo využito ve 2 případech.

10. Diskuse

Cílem mé bakalářské práce Výchovní opatření ukládaná mladistvým v rámci trestního řízení v Olomouckém kraji v roce 2011 a 2012 bylo představit zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže v kontextu četnosti ukládání výchovných opatření mladistvým pachatelům trestné činnosti v rámci trestního řízení v Olomouckém kraji v roce 2011 a 2012 a posoudit využití nástrojů, který zákon přináší. S cílem práce pak korespondovala výzkumná část práce.

Vzhledem k tomu, že jsem při řešení výzkumného problému použila kvantitativní výzkum, vycházela jsem především ze statistických dat získaných v dotazníku od kurátorů pro děti a mládež. Kurátoři pro děti a mládež disponují komplexními, ucelenými a objektivními informacemi týkajícími se trestné činnosti mladistvých pachatelů. Rovněž mají veškeré informace nejen od orgánů činných v trestním řízení, tedy od PČR, státních zastupitelstev a soudů pro mládež, ale i od PMS a ostatních spolupracujících institucí. Kurátoři pro mládež se zúčastňují všech soudních řízení ve věci mladistvých pachatelů trestné činnosti a shromažďují se u nich veškeré informace o uložených výchovných opatřeních ukládaných mladistvým.

Provedený výzkum přinesl tyto výsledky:

V roce 2011 se dopustilo trestné činnosti 547 mladistvých pachatelů a v roce 2012 se dopustilo trestné činnosti 459 mladistvých pachatelů. Porovnáním statistických výkazů MPSV v Olomouckém kraji za uvedené roky bylo zjištěno, že na poměr trestných činů páchaných mladistvými ve věku od 15ti do 18ti let je poměrně málo využíváno uložení výchovných opatření. Z celkového počtu mladistvých pachatelů, kteří se v Olomouckém kraji dopustili provinění, bylo zhruba 10,3 % dívek, 89,7 % trestné činnosti spáchali chlapci. Toto mé zjištění se ztotožňuje s výzkumem, který uvádí ve své knize Matoušek, Kroftová (2003, s. 33), kteří na základě dostupných statistik konstatují, že trestné činnosti se mnohem častěji dopouštějí muži než ženy, nezávisle na své příslušnosti k etnické skupině, a to ve všech společnostech, a ve všech dobách.

Výchovná opatření ve formě dohledu probačního úředníka byla v roce 2011 i v roce 2012 uložena 12 mladistvým. Z tohoto počtu recidivovalo v roce 2011 5 mladistvých a v roce 2012 4 mladiství. V praxi je ukládání dohledu probačního úředníka málo využívaným výchovným opatřením. Výchovná opatření i dle vyjádření pracovníků PMS neplní svůj účel a jsou spíše formální. Mladiství se nedostavují k probačnímu úředníkovi z důvodu špatné dosažitelnosti jednotlivých středisek PMS, mnohdy z důvodu slabé ekonomické situace rodiny a rodina mladistvého často s probačním úředníkem nespolupracuje. Dle názoru kurátorů mládeže je sledování dohledu ze strany pracovníků PMS plněno formálně, schází intenzivní spolupráce s mladistvým a zprávy o plnění dohledu, adresované soudu vycházejí převážně z podkladů, které jim poskytl kurátor mládeže.

Probační programy jako výchovná opatření mohou soudy nebo státní zastupitelství využívat pouze v případě, že jsou tyto programy v daném regionu dostupné a je zajištěna jejich dostatečná nabídka. V Olomouckém kraji jsou města, ve kterých nebyl realizován ani jeden akreditovaný probační program, vzhledem k tomu, že není realizátor probačních programů. Probační programy byly v roce 2011 a 2012 ukládány pouze ve městech Olomouc a Přerov a Šumperk.

Při porovnávání uložených jednotlivých výchovných opatření ve vzájemné kombinaci s ochranným a trestním opatřením bylo zjištěno, že v roce 2011 bylo uloženo vedle trestního opatření z celkového počtu 45 mladistvých, 28 mladistvým výchovných opatření a v roce 2012 bylo uloženo vedle trestního opatření z celkového počtu 50 mladistvých, 25 mladistvým výchovné opatření.

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že nejčastějším ukládaným výchovným opatřením je uložení výchovných povinností a jak uvádí Šámal a kol. (2004, s. 231 – 236) jsou výchovné povinnosti jedním z nejvýznamnějších prostředků působení na mladistvé provinilce a mají zejména formu příkazu k pozitivnímu chování, tedy formu povinnosti něco vykonat. Splněním některých uložených výchovných povinností může zásadním způsobem přispět k odstranění příčin trestné činnosti mladistvého, orientovat na urovnání vztahů s osobami dotčenými jeho činem a položit základ budoucího sociálního rozvoje mladistvého.

Uložení výchovných omezení je málo využívaným opatřením, vzhledem k tomu, že orgány, úřady a spolupracující organizace nemají možnost pravidelné a dostatečné kontroly dodržování výchovných omezení uložených mladistvým.

Uložení výchovného opatření napomenutí s výstrahou není prakticky vůbec využíváno.

Ukládání obecně prospěšných prací mladistvým pachatelům trestné činnosti jako jednu z alternativních možností jsem ve své výzkumné části nezohledňovala, vzhledem k tomu, že nebyla v cíli mé práce.

Využívání výchovných opatření v praxi umožňuje citlivější zacházení s mladistvými pachateli trestné činnosti. Jejich velkou předností je variabilita, která umožňuje navazovat na specifický hodnotový systém mladistvých a ovlivnit tak pozitivní složky jejich osobnosti.

ZSM ale neobsahuje žádnou možnost, jakým způsobem postihnout mladistvého v případě, že dojde ze strany mladistvého k porušení uložených výchovných opatření. Ščerba (2005, s. 235).

Domnívám se, že výsledky mého výzkumu svým způsobem korelují s výsledky studie, kde uvádí Večerka a kol. (2009, s. 6), že přestože zákon o soudnictví ve věcech mládeže platí již několik let, lze v jeho aplikační praxi dosud vysledovat určité rezervy. Především upozorňují na nutnost fungování celého systému a ne pouze na samospatitelnost ZSM. Je potřeba vytvořit účinný, plně funkční a propracovaný systém pro nápravu mladistvých pachatelů. Musí navazovat na jedné straně na systémově založený, obecně aplikovatelný preventivní systém ochrany mládeže před asociálním či antisociálním vývojem, na druhé straně se musí opírat o stabilní multifunkční síť adekvátních výchovných zařízení a odborníků, kteří budou schopni poskytovat soustředěný dohled probačního úředníka či probační program, kontrolovat výchovné povinnosti či uložená výchovná omezení.

Závěr

Pro bakalářskou práci nazvanou Výchovná opatření ukládaná mladistvým v rámci trestního řízení v Olomouckém kraji v roce 2011 a 2012 jsem čerpala především ze zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který je účinný od 1. ledna 2004. Zákon přinesl do trestní praxe velkou řadu institutů, nástrojů a možností, kterými je možno řešit provinění mladistvých pachatelů trestné činnosti. Svoji pozornost jsem zaměřila především na nejmírnější způsoby řešení trestné činnosti, a to na ukládání výchovných opatření.

Cílem mé práce bylo představit zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže v kontextu četnosti ukládání výchovných opatření mladistvým pachatelům trestné činnosti v rámci trestního řízení v Olomouckém kraji v roce 2011 a 2012 a posoudit využití nástrojů, který zákon přináší. Původním záměrem bylo posoudit ukládání výchovných opatření rovněž z pohledu PMS, ale vzhledem k tomu, že se mi podařilo získat pouze jeden vyplněný dotazník, nebyla data z tohoto dotazníku použita.

Tato práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části jsem se zabývala právní úpravou zákona, jeho přístupy, možnosti řešení při ukládání opatření v trestním řízení u mladistvých pachatelů trestné činnosti ve věku od 15ti do 18ti let.

Teoretická část byla rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole jsem představila účel zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, objasnila některé základní pojmy, se kterými jsem ve své práci operovala a zmínila jsem ve stručnosti i další výchovná opatření, která je možno uložit dětem a mladistvým dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. V následující kapitole jsem popsala činnosti orgánů činných v trestním řízení (Policii ČR, státní zastupitelství a soudy pro mládež), které byly doplněny o participující orgány. Jednalo se zejména o činnost probační a mediační služby a orgánu sociálně-právní ochrany dětí (kurátora pro děti a mládež). Ve třetí kapitole jsem uvedla přehled výchovných, ochranných a trestních opatření, která se ukládají mladistvým pachatelům trestné činnosti. Poslední kapitola teoretické práce

obsahuje podrobný nástin výchovných opatření, která, jak jsem již zmínila, patří mezi nejmírnější v systému sankcí ukládaných mladistvým a svoji povahou jsou nejlépe uzpůsobena dosáhnout výchovného účelu zákona. Na tuto oblast opatření pak navazovala a odkazovala i empirická část práce.

V empirické části, v páté kapitole, jsem uvedla cíl výzkumu, kde jsem se zaměřila na ukládání výchovných opatření. Pro zjištění cíle své práce jsem využila statistickou kvantitativní metodu, dotazník, který byl určen pro kurátory pro děti a mládež, jehož formu představila šestá kapitola. V sedmé kapitole jsem popsala výzkumný soubor, který tvořili všichni mladiství pachatelé trestné činnosti ve věku od 15ti do 18ti let s trvalým pobytem v Olomouckém kraji v roce 2011 a 2012, kteří byli řešeni v rámci trestního řízení a bylo jim uloženo výchovné opatření. V osmé kapitole jsem se zaměřila na způsob zpracování dat. V deváté kapitole jsem interpretovala dosažené výsledky, získaná data jsem analyzovala a v rámci kvantitativního výzkumu zpracovala do přehledných tabulek a grafů. Jednotlivé tabulky a grafy jsem doplnila krátkým komentářem. Desátou kapitolu jsem věnovala diskusi nad daným tématem, která v souvislosti se zkoumaným cílem a vyhodnocením dat vyplynula

Z výzkumné části rovněž vyplynulo, že orgány činné v trestním řízení a spolupracující organizace mají k dispozici svoje podrobné statistické údaje, nikde však nejsou shrnuty či souhrnně zmapovány poměry jednotlivých uložených výchovných opatření.

Pro teoretickou a empirickou část práce jsem čerpala informace z výše uvedeného zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže s komentářem, z platných zákonů a právních předpisů, z literatury a z dostupných článků publikovaných v odborných časopisech.

Seznam zkratk

OSPOD - Orgán sociálně-právní ochrany dětí

PČR - Policie ČR

PMS - Probační a mediační služba

ZSM - Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Seznam použité literatury

Dismann, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha. Nakladatelství Karolinum. ISBN 80-246-0139-7. 371 s.

Hrušáková, M., Matiaško, M. (2009) *Dopad nového trestního zákoníku na zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-210.4990-1. [online]. Dostupné 23.1.2013 z http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/novy_trest/Hrusakova_Milana__1315_.pdf

Jelínek, J., Melicharová, D. (2004). *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Linde Praha, a.s., ISBN 80-7201-493-5. 143 s.

Kovářová, D. (2006). *Výchovná opatření pro mladistvé*. Právo a rodina. Roč. 8, č. 9. ISSN 1212-866X. s. 1- 4

Matoušek, O. Kroftová, A. (2003). *Mládež a delikvence*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-771-X. 344 s.

Novotná, V., Burdová, E. (2007). *Zákon o sociálně - právní ochraně dětí*. Praha: Linde. 3. vydání. ISBN 978-80-86131-72-6. 466 s.

PMS. Probační a mediační služba ČR. (2013a). *Mladistvý a děti*. [online]. Dostupné 1.2.2013 z <https://www.pmscr.cz/mladistvi-a-deti/>

PMS. Probační a mediační služba ČR. (2013b). *Metodický standart PMS pro práci s mladistvými*. [online]. Dostupné 1.2.2013 z <https://www.pmscr.cz/mladistvi-a-deti/>

Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně (7/2009). [online]. Dostupné 6.2.2013 z ([http:// portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=91324](http://portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=91324))

Prokeš, M. (2005). *Zákon přinesl posílení možností orgánů činných v trestním řízení*. Sociální práce/Sociální práca. Roč. 4/2005. s. 65

Rozum, J., Kotulan, P., Tomášek, J., Špejra, M. (2011). *Probační programy pro mladistvé*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha. ISBN 978-80-7338-114-1. 167 s.

Sotolář, A. (2005). *Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue. Roč. 4, č. 9. ISSN 1213-5313. s. 229 - 237

Sotolář, A. (2006). *Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue. Praha. Roč. 5, č. 7. ISSN 1213-5313. s. 189 - 199

Sotolář, A. (2007). *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue. Roč. 6, č. 12) Praha. ISSN 1213-5313. s. 341 - 352

Šámal, P. a kol. (2004). *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže – Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck. ISBN 978-80-7179-375-5. 1199 s.

Šámal, P. (2004). *K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého*. Právní rozhledy. Časopis pro všechna právní odvětví. Roč. 12, č. 2. Praha: C. H. Beck. s. 47 - 52

Ščerba, F. (2005). *Sankcionování mladistvých*. Kriminalistika. Roč. 38, č.2. ISSN 1210-9150. s. 133-143

Šubrt, M. (2008). *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. Policejní akademie České republiky. Praha. ISBN 978-80-7251-284-3. 221 s.

Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. (2010). *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál. ISBN 97880-7367-757-2. 212 s.

Šubrt, M., (2008). *Několik poznámek k některým hmotně a procesně právním ustanovením zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestní právo. Odborný časopis pro trestní právo a obory související. č. 2. Praha. LexisNexis CZ s.r.o., s. 22 - 30

Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A. (2003) *Restorativní justice a česká forma trestního práva mládeže*. Příspěvek ve sborníku. In. Karabec, Z. *Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha. ISBN 80-7338-021-8. s. 21 - 40

Večerka, K., Holas, J., Tomášek, J., Diblíková, S., Blatníková, Š. (2009). *Mládež v kriminologické perspektivě*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha. ISBN 978-80-7338-079-3. 129 s.

Večerka, K., Holas, J., Štěchová, M., Diblíková, S., Luptáková, M. (2011). *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha. ISBN 978-80-7338-118-9. 186 s.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 104/91 Sb., Úmluva o právech dítěte.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zpráva o realizaci probačních programů v roce 2011 [online]. Dostupné 1.3.2012 z https://www.pmscr.cz/download/mladistvi_probacni_programy_Zprava_o_realizaci_2011.doc

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro kurátory pro děti a mládež.....	65
Příloha č. 2 : Dotazník pro úředníky PMS.....	70

Přílohy

Příloha č. 1 : Dotazník pro kurátory pro děti mládež

Dobrý den,

V Jeseníku dne 17. 2.2013

jmenuji se Hana Luxová a pracuji jako terénní sociální pracovníce a kurátorka pro mládež na Městském úřadě v Jeseníku. Jsem studentkou dálkového studia CMFT UP v Olomouci a píši bakalářskou práci na téma: Výchovná opatření ukládaná mladistvým v rámci trestního řízení v Olomouckém kraji v roce 2011 a 2012.

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění níže uvedeného dotazníku a zaslání zpět do 1 týdne. Vaše odpovědi budou pro mě velmi cenné a důležité a budou sloužit jako data v mé práci. **Děkuji Vám za Váš čas**, který jste věnovali vyplnění tohoto dotazníku, který má 18 otázek.

Luxová Hana

D O T A Z N Í K : mladistvý 15 -18 let, rok 2011 a 2012

Kurátoři pro děti a mládež

Dle ZSM č. 218/2003 Sb., (ukládání výchovných opatření)

1. Počet případů uložených výchovných opatření

	2011	z toho dívky	2012	z toho dívky
a) dohled probačního úředníka				
b) probační program				
c) výchovné povinnosti				
d) výchovná omezení				
e) napomenutí s výstrahou				

2. Která výchovná opatření byla uložena prvopachatelům

- a) dohled probačního úředníka
- b) probační program
- c) výchovné povinnosti
- d) výchovná omezení
- e) napomenutí s výstrahou

2011	z toho dívky	2012	z toho dívky

3. Která výchovná opatření byla uložena samostatně

- a) dohled probačního úředníka
- b) probační program
- c) výchovné povinnosti
- d) výchovná omezení
- e) napomenutí s výstrahou

2011	z toho dívky	2012	z toho dívky

4. Kolik výchovných opatření bylo uloženo vedle ochranného opatření

- a) dohled probačního úředníka
- b) probační program
- c) výchovné povinnosti
- d) výchovná omezení
- e) napomenutí s výstrahou

2011	z toho dívky	2012	z toho dívky

5. Kolik výchovných opatření bylo uloženo vedle trestního opatření

- a) dohled probačního úředníka
- b) probační program
- c) výchovné povinnosti
- d) výchovná omezení
- e) napomenutí s výstrahou

2011	z toho dívky	2012	z toho dívky

6. Dohled probačního úředníka – spolupracoval ml. řádně? § 16

	2011	z toho dívky	2012	z toho dívky
a) ano				
a) ne				

7. Dohled probačního úředníka - kolik mladistvých zrecidovalo /další provinění/? § 16

2011	z toho dívky	2012	z toho dívky

8. Byl ve Vašem územním obvodu zřízen probační program dle § 17

	2011	2012
a) ano		
b) ne		

9. Pokud ano, název probačního programu :

10. Který z probačních programů byl ve Vašem územním odboru zřízen, § 17

	2011	2012
a) program sociálního výcviku		
b) psychologického poradenství		
c) terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost		
d) vzdělávací		
e) doškolovací		
f) rekvalifikační		
g) nebo jiný vhodný program		

11. Počet ml. kteří absolvovali probační program dle § 17

2011	z toho dívky	2012	z toho dívky

12. Kolik ml. absolvovalo úspěšně probační program dle § 17

2011	z toho dívky	2012	z toho dívky

13. Pokud nebyl zřízen, bylo využíváno opatření dle § 18, odst. g

	2011	z toho dívky	2012	z toho dívky
a) ano				
a) ne				

14. Které z výchovných povinností byly uloženy, § 18

	2011	z toho dívky	2012	z toho dívky
a) bydlel s rodičem nebo jiným dospělým který je odpovědný za jeho výchovu				
b) zaplatil přiměřenou peněžitou částku				
c) vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu				
d) usiloval o vyrovnání s poškozeným				
e) nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění				
f) podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku				
g) podrobil se ve volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu programu				

15. Které z výchovných omezení byly uloženy, § 19

	2011	z toho dívky	2012	z toho dívky
a) nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné nevhodné prostředí				
b) nestýkal se s určitými osobami				
c) nezdržoval se na určitém místě				
d) nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění				
e) neužíval návykové látky				
f) neúčastnil se na hazardních hrách, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích				
g) neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu				
h) neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání				

16. Která výchovná omezení byla uložena, § 19

	2011	z toho dívky	2012	z toho dívky
a) nestýkal se s určitými osobami				
b) restauračních zařízení				
c) diskoték				
d) sportovních akcí				
e) kulturních zařízení				
f) jiných míst či zařízení				

17. Počet případů výchovných omezení u kterých byla prováděna kontrola, § 19

2011	z toho dívky	2012	z toho dívky

18. Která z uložených napomenutí s výstrahou bylo přenecháno, § 20

	2011	z toho dívky	2012	z toho dívky
a) zákonnému zástupci				
b) škole již je žákem				
c) výchovnému ústavu v němž žije				

Příloha č. 2 : Dotazník pro úředníky PMS

Dobrý den,

V Jeseníku dne 11. 2. 2013

jmenuji se Hana Luxová a pracuji jako terénní sociální pracovníce a kurátorka pro mládež na Městském úřadě v Jeseníku. Jsem studentkou dálkového studia CMFT UP v Olomouci a píši bakalářskou práci na téma: Výchovná opatření ukládaná mladistvým v rámci trestního řízení v Olomouckém kraji v roce 2011 a 2012.

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění níže uvedeného dotazníku a zaslání zpět do 1 týdne. Vaše odpovědi budou pro mě velmi cenné a důležité a budou sloužit jako data v mé práci. **Děkuji Vám za Váš čas**, který jste věnovali vyplnění tohoto dotazníku, který má 3 otázky.

Luxová Hana

D O T A Z N Í K : mladistvý 15-18 let, rok 2011 a 2012

Pro Probační a mediační službu

Dle ZSM č. 218/2003 Sb., (ukládání výchovných opatření)

1. Celkový počet případů uložených výchovných opatření

	2011	z toho dívky	2012	z toho dívky
a) dohled probačního úředníka				
b) probační program				
c) výchovné povinnosti				
d) výchovná omezení				
e) napomenutí s výstrahou				

2. Počet uložených výchovných opatření, o kterých rozhodl státní zástupce v přípravném řízení

	2011	z toho dívky	2012	z toho dívky
a) dohled probačního úředníka				
b) probační program				
c) výchovné povinnosti				
d) výchovná omezení				
e) napomenutí s výstrahou				

3. Počet uložených výchovných opatření, o kterých rozhodl soud

	2011	z toho dívky	2012	z toho dívky
a) dohled probačního úředníka				
b) probační program				
c) výchovné povinnosti				
d) výchovná omezení				
e) napomenutí s výstrahou				